

Voorwoord

Het Deloitte Handboek Externe Verslaggeving 2018 vormt een praktische handreiking voor toepassing van NL GAAP. In dit handboek worden in kort bestek belangrijke wettelijke bepalingen en richtlijnen voor het opstellen van de jaarrekening volgens NL GAAP besproken. Onder NL GAAP wordt verstaan de Nederlandse wettelijke voorschriften en jurisprudentie inzake verslaggeving tezamen met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving.

Nederlandse rechtspersonen kunnen de jaarrekening opstellen volgens NL GAAP dan wel volgens IFRS, met uitzondering van ondernemingen die een notering hebben aan een gereguleerde markt in de EER (bijvoorbeeld EuroNext Amsterdam). Zij dienen IFRS toe te passen in de geconsolideerde jaarrekening. Dit handboek is niet primair gericht op IFRS. Daarvoor wordt verwezen naar zowel andere (IFRS-gerelateerde) uitgaven van Deloitte als naar de specifieke website over IFRS van Deloitte (www.iasplus.com). Wel vermelden wij per onderwerp de belangrijke verschillen tussen NL GAAP en IFRS.

Per onderwerp worden praktische voorbeelden gegeven. Ten behoeve van middelgrote en kleine rechtspersonen wordt per onderwerp tevens aandacht besteed aan de inrichtingsvrijstellingen voor deze rechtspersonen. De publicatievrijstellingen van middelgrote en kleine rechtspersonen worden niet behandeld in dit handboek. Daarvoor wordt verwezen naar de Deloitte Checklist Externe Verslaggeving. De verslaggeving door microrechtspersonen wordt specifiek behandeld in hoofdstuk 38. De verslaggeving door stichtingen en verenigingen wordt besproken in hoofdstuk 39. Bij dit handboek is primair gebruikgemaakt van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (RJ-bundel, jaareditie 2017 en de RJk-bundel, jaareditie 2017 die van toepassing zijn op verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2018).

De bijlage met wetteksten en besluiten bevordert voorts de naslagfunctie en toegankelijkheid van dit handboek. De teksten van dit handboek zijn afgesloten op 1 februari 2018.

De redactie van dit handboek ontvangt graag uw op- en aanmerkingen die de kwaliteit van dit handboek kunnen verhogen (ckimenai@deloitte.nl).

Rotterdam, februari 2018

Deloitte
Handboek Externe Verslaggeving 2018

Redactie:
Prof. dr. R.L. ter Hoeven RA
C.J.M. Kimenai RA
Drs. D. Manschot RA

Kernauteurs:
C.J.M. Kimenai RA
Drs. D. Manschot RA
Drs. I. van Sloun RA

Overige auteurs betrokken bij deze editie:
A.P. van der Giessen RA
Drs. C.L. Suurland RA

De auteurs zijn allen werkzaam bij Deloitte Accountants B.V.

De auteurs zijn zich volledig bewust van hun taak een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te verzorgen.

Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor onvolledigheden en/of onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

© Deloitte, februari 2018

Lijst met gehanteerde afkortingen

AFM	Autoriteit Financiële Markten
art.	(wets)artikel
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
BAW	Besluit actuele waarde
BFW	Besluit fiscale waarderingsgrondslagen
BGfo	Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen
Bmfo	Besluit Markttoegang financiële ondernemingen Wft
BMJ	Besluit modellen jaarrekening
bpb	best practice bepaling
Bpr	Besluit prudentiële regels Wft
BV	Besloten vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
CG	Corporate governance
CV	Commanditaire vennootschap
DGA	directeur-grotaandeelhouder
DNB	De Nederlandsche Bank
EC	Europese Commissie
EU	Europese Unie
EER	Europese Economische Ruimte (alle landen van de Europese Unie, Liechtenstein, Noorwegen en IJsland)
FTK	Financieel Toetsingskader
IASB	International Accounting Standards Board
IAS	International Accounting Standard(s)
IFRS	International Financial Reporting Standard(s)
IFRS-EU	De door de IASB vastgestelde en door de Europese Commissie goedgekeurde standaarden
IFRS-SME	IFRS for Small and Medium-sized Entities
KvK	Kamer van Koophandel
MvT	Memorie van toelichting
NRgfo	Nadere Regeling gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft
NL GAAP	Titel 9 Boek 2 BW, jurisprudentie en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving
NV	Naamloze vennootschap
oRJ	ontwerp-Richtlijn voor de jaarverslaggeving
OV	Openbare vennootschap
PW	Pensioenwet
RJ	Richtlijn voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen
RJ-bundel	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen
RJk	Richtlijn voor de jaarverslaggeving voor micro- en kleine rechtspersonen

Rjk-bundel	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor micro- en kleine rechts- personen
RvC	Raad van commissarissen
RvT	Raad van toezicht
Stb.	Staatsblad
SV	Stille vennootschap
VOF	Vennootschap onder firma
Wet Vpb	Wet op de vennootschapsbelasting 1964
Wft	Wet op het financieel toezicht
WFBV	Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen
WOR	Wet op de ondernemingsraden
Wtftv	Wet toezicht financiële verslaggeving

Verkorte inhoudsopgave

	Voorwoord	V
	Lijst met gehanteerde afkortingen	VII
	Verkorte inhoudsopgave	IX
	Uitgebreide inhoudsopgave	XI
	Samenvatting wijzigingen in wet- en regelgeving	XXXVII
1	Jaarverslaggeving algemeen	1
2	Algemene grondslagen	75
3	Stelselwijzigingen, schattingswijzigingen en fouterstel	115
4	Vreemde valuta	131
5	Immateriële vaste activa (exclusief goodwill)	159
6	Goodwill	177
7	Materiële vaste activa	191
8	Vastgoedbeleggingen	227
9	Financiële vaste activa	241
10	Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	275
11	Vorraden	303
12	Onderhanden projecten in opdracht van derden	213
13	Overige vlottende activa	343
14	Eigen vermogen	357
15	De verwerking van resultaten op intercompanytransacties	401
16	Voorzieningen	419
17	Belastingen naar de winst	459

18	Personeelsbeloningen	481
19	Schulden	519
20	Niet in de balans opgenomen verplichtingen en niet in de balans opgenomen activa	531
21	Financiële instrumenten	539
22	Leasing	671
23	Winst-en-verliesrekening	695
24	Overzicht totaalresultaat	709
25	Kasstroomoverzicht	715
26	Verwerking van opbrengsten	739
27	Rentelasten	767
28	Share-based payments	773
29	Overheidssubsidies en andere vormen van overheidssteun	835
30	Specifieke onderdelen van de toelichting en overige informatie	847
31	Fusies en overnames	879
32	Juridische fusies en splitsingen	929
33	Consolidatie	967
34	Joint ventures	995
35	Publiek-private concessieovereenkomsten	1005
36	Tussentijdse berichten	1017
37	Jaarrekening kleine rechtspersoon op fiscale grondslagen	1029
38	Microrechtspersonen	1041
39	Jaarverslaggeving stichtingen en verenigingen	1047
	Bijlagen	1105
	Trefwoordenregister	1253

Uitgebreide inhoudsopgave

VOORWOORD	V
LIJST MET GEHANTEERDE AFKORTINGEN	VII
VERKORTE INHOUDSOPGAVE	IX
UITGEBREIDE INHOUDSOPGAVE	XI
SAMENVATTING WIJZIGINGEN IN WET- EN REGELGEVING	XXXVII
1 Wijzigingen in wetgeving	XXXVII
1.1 Rapportage van betalingen aan overheden	XXXVII
1.2 Wijzigingen als gevolg van besluiten omtrent inhoud bestuursverslag en verslag RvC	XXXVII
1.3 Wijzigingen als gevolg van Wet uitfasering pensioen in eigen beheer en overige fiscale pensioenmaatregelen	XXXVIII
1.4 Wetsvoorstel inzake verklaring ongelijke beloning van vrouwelijke en mannelijke werknemers	XXXIX
2 Wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen (RJ-bundel)	XXXIX
2.1 Nieuwe richtlijnen voor middelgrote en grote rechtspersonen	XXXIX
2.1.1 Actuele kostprijs	XXXIX
2.1.2 Agrarische voorraden	XL
2.1.3 Splitsen samengestelde financiële instrumenten	XL
2.1.4 Bijzondere waardeverminderingen financiële instrumenten	XLI
2.1.5 Toelichtingsvereisten	XLI
2.1.6 Kasstroomoverzicht	XLII
2.2 Nieuwe ontwerprichtlijnen voor middelgrote en grote rechtspersonen	XLII
2.2.1 Kosten van groot onderhoud	XLII
2.2.2 Presentatie en toelichting van schulden	XLII
2.2.3 Mutatie belastinglatenties tegen contante waarde	XLIII
2.2.4 Verwerking van opbrengsten	XLIII
2.2.5 Stichtingen en verenigingen: nalatenschappen	XLIV
2.2.6 Kerncijfers en kengetallen	XLIV
3 Wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor micro- en kleine rechtspersonen (Rjk-bundel)	XLV
3.1 Nieuwe richtlijnen voor micro- en kleine rechtspersonen	XLV
3.1.1 Toelichtingsbepalingen voor kleine rechtspersonen	XLV

3.1.2	Agrarische voorraden	XLV
3.1.3	Handreikingen bij de toepassing van fiscale grondslagen	XLV
3.2	Nieuwe ontwerprichtlijnen voor micro- en kleine rechtspersonen	XLVI
3.2.1	Kosten van groot onderhoud	XLVI
3.2.2	Stichtingen en verenigingen: nalatenschappen	XLVI

1 JAARVERSLAGGEVING ALGEMEEN 1

1.1	Algemene beschouwing wet- en regelgeving	1
1.1.1	Inleiding	1
1.1.2	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving	2
1.1.3	Werkings sfeer	3
1.1.4	Opmaken jaarrekening	5
1.1.5	Vaststellen jaarrekening	8
1.1.6	Onderdelen jaarbericht	11
1.1.6.1	Algemeen	11
1.1.6.2	Jaarrekening	12
1.1.6.3	Bestuursverslag	12
1.1.6.3.1	Algemeen	12
1.1.6.3.2	Inhoud bestuursverslag	13
1.1.6.4	Verslag RvC	23
1.1.6.5	Overige gegevens	25
1.1.7	Vergelijkbaarheid van cijfers	26
1.1.8	Taal	26
1.1.9	Geldeenheid	27
1.2	Stelsels toe te passen in de enkelvoudige en/of geconsolideerde jaarrekening	27
1.2.1	Toelichting bij combinatie 1	29
1.2.2	Toelichting bij combinatie 2	29
1.2.3	Toelichting bij combinatie 3	30
1.2.4	Toelichting bij combinatie 4	33
1.2.5	Toelichting bij combinatie 5	34
1.2.6	Overige toelichtingen	34
1.3	IFRS-SME	34
1.3.1	Publicatie van IFRS-SME	34
1.3.2	Kenmerken van IFRS-SME	35
1.3.3	IFRS-SME toepasbaar in Nederland?	37
1.4	Termijnen	39
1.4.1	Opmaaktermijn jaarrekening	39
1.4.2	Ondertekening van de jaarrekening	40
1.4.3	Openbaarmakingstermijn jaarrekening	40
1.5	Groottecriteria	41
1.6	Publicatieplicht jaarstukken	45
1.6.1	Wijze van publicatie jaarstukken	45

1.6.2	Inhoud publicatieplicht	48
1.6.3	Publicatieplicht microrechtspersonen en kleine rechtspersonen	49
1.7	Groepsvrijstelling (art. 2:403 BW)	51
1.7.1	Geconsolideerde jaarrekening en groepsvrijstelling	51
1.7.2	Nadere voorwaarden en inhoud van de groepsvrijstelling	53
1.7.3	Risico's van het gebruikmaken van de groepsvrijstelling	56
1.7.4	Intrekking aansprakelijkheidsverklaring	58
1.8	Rapportage van betalingen aan overheden	59
1.9	Sancties op niet-naleven jaarrekeningverplichtingen	61
1.10	Jaarrekeningprocedure	63
1.11	Toezicht AFM op jaarverslaggeving beursfondsen	64
1.12	Verslaggeving beursfondsen	66
	Bijlage 1. Schema regelgeving inhoud corporate governance-verklaring (CG-verklaring) beursgenoteerde NV's	69
	Bijlage 2. Termijn opstellen, vaststellen, algemeen verkrijgbaar stellen en deponeren jaarrekening NV of BV waarvan effecten zijn genoteerd aan gereguleerde markt EU/EER	70
	Bijlage 3. Toezicht AFM inzake Transparantierichtlijn (Hoofdstuk 5.1a Wft); schema transparantie- en prospectustoezicht in lidstaat van herkomst	72
	Bijlage 4. Wetgeving inzake jaarlijkse en halfjaarlijkse financiële verslaggeving; schema algemeen verkrijgbaar stellen periodieke informatie	73
2	ALGEMENE GRONDSLAGEN	75
2.1	Doel en functie van de jaarrekening	75
2.2	Belanghebbenden bij de jaarrekening	75
2.3	Normen voor het opstellen van de jaarrekening	76
2.4	Conceptual framework	78
2.4.1	Inleiding	78
2.4.2	Grondbeginselen	78
2.4.3	Kwalitatieve kenmerken van jaarrekeningen	83
2.5	Activa, vreemd vermogen, eigen vermogen, baten en lasten	86
2.5.1	Activa, vreemd vermogen en eigen vermogen	86
2.5.2	Baten en lasten	89
2.6	Verwerking van activa, vreemd vermogen, eigen vermogen en baten en lasten in de jaarrekening	90
2.7	Gebeurtenissen na balansdatum	92
2.8	Algemene grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	95
2.8.1	Stelselmatigheid	95
2.8.2	Toelichting oordelen en schattingen	96
2.8.3	Waardebegrippen	96
2.8.4	Informatie over actuele waarde	98

2.9	Salderen en verrekenen	98
2.10	Criteria voor vermelding van gegevens in de jaarrekening	100
2.11	Onderscheid tussen vaste en vlottende activa	101
2.12	Continuïteitsveronderstelling	102
2.12.1	Algemeen	102
2.12.2	Jaarrekening in geval van onontkoombare discontinuïteit	106
2.12.2.1	Inhoud grondslagen op liquidatiebasis	107
2.12.2.2	Overgang naar grondslagen op liquidatiebasis	109
2.12.2.3	Presentatie en toelichting	109
2.12.2.4	Consolidatie	110
2.13	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	110
2.14	Belangrijke verschillen met IFRS	110
3	STELSELWIJZIGINGEN, SCHATTINGSWIJZIGINGEN EN FOUTHERSTEL	115
3.1	Stelselwijzigingen	115
3.1.1	Begripsbepaling	115
3.1.2	Stelselkeuze en stelselmatigheid	116
3.1.3	Wijziging van een stelsel	117
3.1.4	Verwerking van een stelselwijziging	117
3.1.5	Vergelijkende cijfers	118
3.1.6	Toelichting met betrekking tot stelselwijzigingen	121
3.2	Schattingswijzigingen	122
3.2.1	Begripsbepaling	122
3.2.2	Verwerking van een schattingswijziging	123
3.2.3	Toelichting met betrekking tot schattingswijzigingen	125
3.3	Fouterstel	125
3.3.1	Begripsbepaling	125
3.3.2	Materiële fouten	126
3.3.3	Toelichting	127
3.3.4	Niet-materiële fouten	127
3.4	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	129
3.5	Belangrijke verschillen met IFRS	129
4	VREEMDE VALUTA	131
4.1	Begripsbepaling	131
4.2	Bepalen van de functionele valuta	134
4.3	Verwerking van transacties in vreemde valuta in de functionele valuta	137
4.3.1	Eerste verwerking	137
4.3.2	Verwerking per balansdatum	138
4.3.3	Verwerking van koersverschillen	141

4.3.4	Verwerking van koersverschillen op monetaire posten die deel uitmaken van de netto-investering in een bedrijfsactiviteit in het buitenland	143
4.3.5	Verwerking van de wijziging van de functionele valuta	145
4.3.6	Omrekening van buitenlandse activiteiten met dezelfde functionele valuta	145
4.4	Presentatievaluta die afwijkt van functionele valuta	146
4.4.1	Omrekening van de functionele valuta naar de presentatievaluta	146
4.4.2	Omrekening van een bedrijfsuitoefening in het buitenland	148
4.5	Afdekking koersrisico's	152
4.6	Omrekening bij hyperinflatie	153
4.7	Presentatie en toelichting	155
4.8	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	157
4.9	Belangrijke verschillen met IFRS	158
5	IMMATERIËLE VASTE ACTIVA (EXCLUSIEF GOODWILL)	159
5.1	Begripsbepaling	159
5.2	Wettelijke bepalingen	159
5.3	Activering	160
5.3.1	Algemeen	160
5.3.2	Intern vervaardigde immateriële vaste activa	163
5.3.3	Uitgaven na eerste verwerking	166
5.4	Waardering	166
5.4.1	Verkrijgings- en vervaardigingsprijs	166
5.4.2	Actuele waarde	168
5.5	Afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	169
5.6	Presentatie en toelichting	172
5.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	174
5.8	Belangrijke verschillen met IFRS	174
6	GOODWILL	177
6.1	Inleiding en begripsbepaling	177
6.2	Positieve goodwill bij een overname	178
6.2.1	Verwerking en waardering	178
6.2.2	Afschrijvingen	182
6.2.3	Toerekening van goodwill en toets op bijzondere waardeverminderingen	184
6.2.4	Presentatie en toelichting	184
6.3	Negatieve goodwill bij een overname	186
6.3.1	Verwerking	186
6.3.2	Toelichting	187

6.4	Wijzigingen in de waarde van de goodwill (positieve en negatieve)	188
6.5	Goodwill bij verkoop deelneming	189
6.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	190
6.7	Belangrijke verschillen met IFRS	190
7	MATERIËLE VASTE ACTIVA	191
7.1	Begripsbepaling	191
7.2	Verwerking in de balans	191
7.3	Waardering	198
7.4	Afschrijvingen	214
7.5	Desinvestering en ruil van materiële vaste activa	217
7.6	Presentatie en toelichting	220
7.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	223
7.8	Belangrijke verschillen met IFRS	223
8	VASTGOEDBELEGGINGEN	227
8.1	Begripsbepaling	227
8.2	Activering	229
8.2.1	Algemeen	229
8.2.2	Economisch versus juridisch eigendom	229
8.3	Waardering	230
8.3.1	Waardering bij eerste verwerking	230
8.3.2	Uitgaven na eerste verwerking	231
8.3.3	Waardering na eerste verwerking	231
8.3.4	Het verwerken van waardemutaties bij waardering tegen reële waarde	233
8.3.5	Reële waarde niet op betrouwbare wijze vast te stellen	234
8.3.6	Afstoting en buitengebruikstelling	234
8.4	Herclassificatie	235
8.4.1	Algemeen	235
8.4.2	Van vastgoedbelegging naar een andere categorie	235
8.4.3	Van vastgoed voor eigen gebruik naar vastgoedbelegging	236
8.4.4	Van voorraad naar vastgoedbelegging	237
8.5	Presentatie en toelichting	237
8.5.1	Presentatie	237
8.5.2	Grondslagen	238
8.5.3	Mutatieoverzicht	238
8.5.4	Overige toelichtingsvereisten	239
8.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	240
8.7	Belangrijke verschillen met IFRS	240

9	FINANCIËLE VASTE ACTIVA	241
9.1	Begripsbepaling	241
9.1.1	Het begrip deelneming	241
9.1.2	Het begrip dochtermaatschappij	242
9.1.3	Het begrip joint venture	243
9.1.4	Overige effecten	243
9.2	Waardering en resultaatbepaling	243
9.2.1	De verkrijgingsprijs van een deelneming	243
9.2.2	Waarderingsgrondslagen en het criterium invloed van betekenis	244
9.2.3	Waardering op grond van de vermogensmutatiemethode	245
9.2.4	Waardering tegen nettovermogenswaarde	246
9.2.5	Waardering volgens zichtbaar eigen vermogen	249
9.2.6	Waardering volgens de vermogensmutatiemethode: overige aspecten	249
9.2.7	Waardering tegen verkrijgingsprijs of actuele waarde	262
9.2.8	Waardering van overige effecten en overige vorderingen	264
9.3	Presentatie en toelichting	264
9.3.1	Balans	264
9.3.2	Mutatieoverzicht	265
9.3.3	Winst-en-verliesrekening	265
9.3.4	Gegevens over kapitaalbelangen	266
9.3.5	Overige effecten	268
9.4	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	268
9.5	Belangrijke verschillen met IFRS	269
	Bijlage 1. Toelichting kapitaalbelangen (art. 2:379 en 414 BW)	270
10	BIJZONDERE WAARDEVERMINDERINGEN VAN VASTE ACTIVA	275
10.1	Begripsbepaling	275
10.2	Het onderkennen van een bijzondere waardevermindering	275
10.3	Het bepalen van de realiseerbare waarde	277
10.3.1	Opbrengstwaarde	277
10.3.2	Bedrijfswaarde	278
10.3.2.1	Grondslagen voor het schatten van toekomstige kasstromen	278
10.3.2.2	Samenstelling van de te schatten toekomstige kasstromen	280
10.3.2.3	Disconteringsvoet	281
10.3.2.4	Financieringstheorie	283
10.4	Het bepalen en verantwoorden van een bijzondere waardevermindering	284
10.4.1	Het bepalen en verantwoorden van een bijzondere waardevermindering van een individueel actief	284

10.4.2	Het bepalen en verantwoorden van een bijzondere waardevermindering van een kasstroomgenererende eenheid	285
10.4.2.1	Het vaststellen van de kasstroomgenererende eenheid waartoe een actief behoort	285
10.4.2.2	De realiseerbare waarde en boekwaarde van een kasstroomgenererende eenheid	289
10.4.2.3	Wijze van toerekening bijzondere waardevermindering voor een kasstroomgenererende eenheid	290
10.4.3	Het bepalen en verantwoorden van een bijzondere waardevermindering van goodwill	290
10.4.4	Bijzonderheden bij de toerekening van goodwill	293
10.4.4.1	Verkoop van een deel van een kasstroomgenererende eenheid	293
10.4.4.2	Wijziging van kasstroomgenererende eenheden	294
10.4.5	Algemene bedrijfsactiva	294
10.5	Het terugnemen van een bijzondere waardevermindering	296
10.5.1	Het terugnemen van een bijzondere waardevermindering voor een individueel actief	297
10.5.2	Het terugnemen van een bijzondere waardevermindering voor een kasstroomgenererende eenheid	298
10.6	Vergoedingen voor bijzondere waardeverminderingen of verlies van activa	298
10.7	Presentatie en toelichting	299
10.8	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	301
10.9	Belangrijke verschillen met IFRS	302
11	VOORRADEN	303
11.1	Begripsbepaling	303
11.2	Verwerking in de balans	303
11.3	Waardering	304
11.3.1	Kostprijs	304
11.3.2	Agrarische voorraden tegen actuele waarde	307
11.3.3	Gewogen gemiddelde prijzen, fifo en lifo	309
11.3.4	Vorraden ontstaan door intercompanytransacties	310
11.4	Presentatie en toelichting	310
11.5	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	312
11.6	Belangrijke verschillen met IFRS	312
12	ONDERHANDEN PROJECTEN IN OPDRACHT VAN DERDEN	313
12.1	Inleiding	313
12.2	Combineren en segmenteren van onderhanden projecten	314
12.3	Projectopbrengsten en projectkosten	315

12.3.1	Projectopbrengsten	315
12.3.2	Projectkosten	316
12.4	Verwerking van projectopbrengsten en projectkosten	319
12.4.1	Algemeen	319
12.4.2	'Percentage of completion' methode	319
12.4.3	'Zero profit' methode	323
12.4.4	Verdwijnen onzekerheden ten aanzien van schattingen	324
12.4.5	Verplichtingen na het gereedkomen	325
12.4.6	Verwerking van verliezen op onderhanden projecten	325
12.5	Projectontwikkeling	327
12.6	Presentatie in de winst-en-verliesrekening	330
12.7	Presentatie in de balans	335
12.8	Toelichting	338
12.9	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	339
12.10	Belangrijke verschillen met IFRS	339
13	OVERIGE VLOTTENDE ACTIVA	343
13.1	Begripsbepaling	343
13.2	Verwerking in de balans	344
13.2.1	Algemeen	344
13.2.2	Vorderingen	344
13.2.3	Overlopende activa	347
13.2.4	Effecten	348
13.2.5	Liquide middelen	348
13.2.6	Niet langer verwerken	348
13.3	Waardering	349
13.3.1	Vorderingen	349
13.3.2	Effecten	350
13.3.3	Liquide middelen	352
13.4	Toelichting	352
13.4.1	Vorderingen en overlopende activa	352
13.4.2	Effecten	354
13.4.3	Liquide middelen	354
13.5	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	355
13.6	Belangrijke verschillen met IFRS	355
14	EIGEN VERMOGEN	357
14.1	Begripsbepaling	357
14.2	Kapitaalbescherming	359
14.2.1	Inleiding	359
14.2.2	Naamloze vennootschap	360
14.2.3	Besloten vennootschap	360

14.3	Rubricering en toelichting	364
14.3.1	Presentatie in balans en mutatieoverzicht eigen vermogen	364
14.3.2	Het geplaatste aandelenkapitaal	365
14.3.3	Kapitaalvermindering door intrekking dan wel door afstempeling	365
14.3.4	Bijdragen in verband met in de toekomst te verstrekken aandelen	368
14.3.5	Inkoop van eigen aandelen	368
14.3.6	Agio	369
14.3.7	Herwaarderingsreserve	371
14.3.7.1	Inleiding	371
14.3.7.2	Herwaarderingsreserve bij 'available for sale' financiële instrumenten	372
14.3.7.3	Veronderstelde kostprijs en de herwaarderingsreserve	373
14.3.7.4	OTC-derivaten en de herwaarderingsreserve	373
14.3.7.5	Bepalen herwaarderingsreserve bij kasstroomafdekkingen	374
14.3.7.6	Latente belastingverplichtingen en herwaarderingsreserve	377
14.3.7.7	Afboeking herwaarderingsreserve door waardeverminderingen	377
14.3.7.8	Herwaarderings van activa bij deelnemingen	378
14.3.7.9	Verwerking herwaarderings in de winst-en-verliesrekening	378
14.3.7.10	Herwaarderingsreserve bij vastgoedbeleggingen	378
14.3.7.11	Vermindering herwaarderingsreserve	380
14.3.7.12	Presentatie van de herwaarderingsreserve	381
14.3.8	Andere wettelijke reserves	382
14.3.9	Statutaire reserves	389
14.3.10	Overige reserves	389
14.3.11	Onverdeelde winst	390
14.4	Rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen	393
14.5	Toelichting	396
14.5.1	Toelichtingsvereisten voortvloeiende uit door de rechtspersoon verleende rechten tot het nemen of verkrijgen van aandelen	396
14.5.2	Overige toelichtingsvereisten	397
14.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	398
14.7	Belangrijke verschillen met IFRS	398
15	DE VERWERKING VAN RESULTATEN OP INTERCOMPANYTRANSACTIES	401
15.1	Begripsbepaling	401
15.2	Transacties tussen groepsmaatschappijen	402
15.2.1	Geconsolideerde jaarrekening	402
15.2.2	Enkelvoudige jaarrekening	405
15.3	Transacties met en tussen deelnemingen gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode	413

15.4	Transacties met en tussen deelnemingen gewaardeerd tegen kostprijs of actuele waarde	415
15.4.1	Geconsolideerde jaarrekening	415
15.4.2	Enkelvoudige jaarrekening	416
15.5	Realisatie intercompanyresultaat	417
15.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	417
15.7	Belangrijke verschillen met IFRS	417
	Bijlage 1. Verwerking intercompanytransacties	418
16	VOORZIENINGEN	419
16.1	Begripsbepaling	419
16.2	Voorwaarden voor het vormen van voorzieningen	421
16.3	Het schatten van de omvang	425
16.4	Waardering van voorzieningen	429
16.5	Mutaties in voorzieningen	430
16.6	Presentatie en toelichting	431
16.7	Specifieke voorzieningen	433
16.7.1	Reorganisatievoorzieningen	433
16.7.2	Voorzieningen voor verlieslatende contracten	437
16.7.3	Garantievoorzieningen	441
16.7.4	Voorzieningen uit hoofde van claims, geschillen en rechtsgedingen	442
16.7.5	Voorzieningen voor opruimen van aanwezige milieuvervuiling	444
16.7.6	Voorzieningen voor herstelkosten	446
16.7.7	Voorzieningen voor verwijderingsverplichtingen	449
16.7.8	Voorzieningen voor groot onderhoud	450
16.7.9	Voorzieningen voor overheidsheffingen	453
16.8	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	454
16.9	Belangrijke verschillen met IFRS	454
	Bijlage 1. Schema verwerking voorzieningen en niet in de balans opgenomen verplichtingen (ontleend aan RJ 252)	456
	Bijlage 2. Schema vorming reorganisatievoorziening	457
17	BELASTINGEN NAAR DE WINST	459
17.1	Begripsbepaling	459
17.2	Verwerking van over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare belastingen	459
17.3	Latente belastingen; verwerking bij tijdelijke verschillen	460
17.4	Latente belastingen; verwerking bij beschikbare voorwaartse verliescompensatie	462
17.5	Latente belastingen; waardering	465
17.6	Verwerking belastingen in het resultaat	468
17.7	Presentatie	470

19.3	Waardering	521
19.3.1	Waardering bij eerste verwerking	521
19.3.2	Waardering na eerste verwerking	521
19.4	Specifieke verplichtingen	523
19.5	Presentatie en toelichting	523
19.5.1	Presentatie schulden	523
19.5.2	Toelichting schulden	525
19.5.3	Presentatie en toelichting overlopende passiva	528
19.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	529
19.7	Belangrijke verschillen met IFRS	529
20	NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN EN NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA	531
20.1	Niet in de balans opgenomen verplichtingen	531
20.2	Niet in de balans opgenomen activa	535
20.3	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	537
20.4	Belangrijke verschillen met IFRS	537
	Bijlage 1. Schema verwerking voorzieningen en niet in de balans opgenomen verplichtingen (ontleend aan RJ 252)	538
21	FINANCIËLE INSTRUMENTEN	539
21.1	Inleiding	539
21.2	Begripsbepaling	539
21.3	Toepassingsgebied van RJ 290	544
21.4	Embedded derivaten	548
21.4.1	Algemeen	548
21.4.2	Afscheiden van embedded derivaten	549
21.4.3	Beoordelen kenmerken en risicoprofiel	550
21.4.4	Verwerken van embedded derivaten	555
21.4.5	Overige aandachtspunten embedded derivaten	558
21.5	Opnemen en niet langer verwerken in de balans	558
21.5.1	Het opnemen van een financieel instrument	558
21.5.2	Het niet langer verwerken van een financieel instrument	561
21.6	Waardering en resultaatbepaling	565
21.6.1	Inleiding	565
21.6.2	Wettelijke bepalingen	565
21.6.3	Waardering bij eerste verwerking	567
21.6.4	Waardering na eerste verwerking	568
21.6.4.1	Algemeen	568
21.6.4.2	Overzicht waardering en resultaatbepaling na eerste verwerking	570
21.6.4.3	Resultaatbepaling bij reële waarde met waardeverandering in de winst-en-verliesrekening versus waardeverandering in het eigen vermogen en (geamortiseerde) kostprijs	576

21.6.4.4	Herclassificaties tussen (sub)categorieën	577
21.6.4.5	Bijzondere waardevermindering bij waardering tegen (geamortiseerde) kostprijs	578
21.7	Hedge accounting	582
21.7.1	Inleiding	582
21.7.2	Modellen van hedge accounting	585
21.7.3	Toepassen hedge accounting	589
21.7.4	Verwerkingswijzen van de verschillende soorten hedge accounting	598
21.7.4.1	Reëlewaardehedge-accounting	598
21.7.4.2	Kasstroomhedge-accounting	600
21.7.4.3	Kostprijs-hedge-accounting	602
21.7.4.4	Aanvangen van hedge accounting na aanschaf hedge-instrument	610
21.7.4.5	Hedge van een netto-investering in een buitenlandse eenheid	611
21.7.5	Het beëindigen van hedge accounting	612
21.8	Onderscheid eigen vermogen en vreemd vermogen	613
21.8.1	Algemeen	613
21.8.2	Classificatie financiële instrumenten	614
21.8.3	Classificatie samengestelde financiële instrumenten	620
21.8.4	Ingekochte eigen aandelen	622
21.8.5	Classificatie van rente, dividenden, baten en lasten	622
21.9	Presentatie	622
21.9.1	Presentatie als vlottend of als vast financieel actief	622
21.9.2	Presentatie als kortlopende of als langlopende financiële verplichting	622
21.9.3	Saldering	622
21.10	Toelichting	624
21.10.1	Toelichtingsvereisten op grond van RJ 290	624
21.10.2	Wettelijke toelichtingsvereisten	630
21.11	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	631
21.12	Belangrijke verschillen met IFRS	632
	Bijlage 1. Voorbeelden toepassing hedge accounting	637
22	LEASING	671
22.1	Begripsbepaling	671
22.2	Leaseclassificatie	671
22.3	Verwerking, waardering en resultaatbepaling	675
22.3.1	Verwerking van financiële leases in de jaarrekening van de lessee	675
22.3.1.1	Eerste verwerking	675
22.3.1.2	Waardering na eerste verwerking	676
22.3.2	Verwerking van operationele leases in de jaarrekening van de lessee	678
22.3.3	Verwerking van financiële leases in de jaarrekening van de lessor	679

22.3.4	Verwerking van operationele leases in de jaarrekening van de lessor	682
22.4	Sale-and-leasebacktransacties	683
22.5	Samengestelde transacties	684
22.6	Beoordelen of een overeenkomst een lease bevat	685
22.7	Special purpose entity	689
22.8	Presentatie en toelichting	690
22.8.1	Toelichting van financiële leasing in de jaarrekening van de lessee	690
22.8.2	Toelichting van operationele leasing in de jaarrekening van de lessee	690
22.8.3	Toelichting van financiële leasing in de jaarrekening van de lessor	691
22.8.4	Toelichting van operationele leasing in de jaarrekening van de lessor	692
22.9	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	692
22.10	Belangrijke verschillen met IFRS	693
23	WINST-EN-VERLIESREKENING	695
23.1	Begripsbepaling	695
23.2	Wettelijke uitgangspunten	696
23.3	Moment van verantwoording	696
23.4	Rubricering	697
23.4.1	Algemeen	697
23.4.2	Categoriale versus functionele indeling	698
23.5	Specifieke posten van de winst-en-verliesrekening	700
23.6	Presentatie van waardeveranderingen	703
23.7	Presentatie bijzondere posten	703
23.8	Toelichting	706
23.9	Overige detailleringen	707
23.10	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	707
23.11	Belangrijke verschillen met IFRS	708
24	OVERZICHT TOTAALRESULTAAT	709
24.1	Begripsbepaling	709
24.2	Overzicht van het totaalresultaat	710
24.3	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	713
24.4	Belangrijke verschillen met IFRS	713
25	KASSTROOMOVERZICHT	715
25.1	Begripsbepaling en reikwijdte	715
25.2	Doel en functie van het kasstroomoverzicht	716
25.3	Vorm en inhoud van het kasstroomoverzicht	716

25.3.1	Het middelenbegrip	717
25.3.2	Indeling van het kasstroomoverzicht	717
25.3.3	Bruto- of nettokasstroomen	718
25.3.4	Kasstroomen uit operationele activiteiten	718
25.3.5	Kasstroomen uit investeringsactiviteiten	724
25.3.6	Kasstroomen uit financieringsactiviteiten	725
25.3.7	Interest, dividend en winstbelastingen	725
25.4	Aandachtspunten bij het kasstroomoverzicht	726
25.5	Toelichting op het kasstroomoverzicht	733
25.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	735
25.7	Belangrijke verschillen met IFRS	735
	Bijlage 1. Voorbeelden van kasstroomoverzichten	737
26	VERWERKING VAN OPBRENGSTEN	739
26.1	Begripsbepaling	739
26.2	Omvang van de opbrengst	740
26.3	Moment van verantwoording	742
26.3.1	Algemeen	742
26.3.2	Verkoop van goederen	744
26.3.3	Verlenen van diensten	751
26.3.4	Interest, royalty's en dividend	755
26.4	Verwerking van verkooptransacties met terugkoopovereenkomsten	755
26.5	Netto-omzet	758
26.6	Toelichting	762
26.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	764
26.8	Belangrijke verschillen met IFRS	764
27	RENTELASTEN	767
27.1	Begripsbepaling	767
27.2	Verwerking	768
27.3	Presentatie en toelichting	770
27.4	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	771
27.5	Belangrijke verschillen met IFRS	771
28	SHARE-BASED PAYMENTS	773
28.1	Inleiding	773
28.2	RJ 275 Op aandelen gebaseerde betalingen	773
28.2.1	Toepassingsgebied RJ 275	773
28.2.2	Structuur RJ 275	776
28.3	Equity-settled en cash-settled transacties	777
28.4	De verwerking op hoofdlijnen	778

28.5	Vesting	778
28.6	Verwerking en waardering van transacties uitgezonderd aandelenopties verstrekt aan personeel	780
28.6.1	Inleiding	780
28.6.2	Afwikkeling in eigen vermogensinstrumenten (equity-settled)	781
28.6.3	Afwikkeling in liquide middelen (cash-settled)	783
28.6.4	Alternatieven voor afwikkeling	784
28.7	Bijzondere aspecten van transacties met personeel	790
28.7.1	Basismethoden voor verwerking van transacties met personeel	790
28.7.2	Specifieke aspecten van transacties met personeel	791
28.8	Modificaties van share-based payments	796
28.8.1	Inleiding	796
28.8.2	Modificatie leidt tot een toename van de reële waarde van de aandelenoptie	796
28.8.3	Vestingcondities worden aangepast op een wijze die voordelig is voor de werknemer	797
28.8.4	Modificatie is niet voordelig voor de werknemer	797
28.8.5	Modificatie leidt tot wijziging van afwikkeling	798
28.8.5.1	Toevoeging van alternatief om in geldmiddelen af te wikkelen	798
28.8.5.2	Modificatie van cash-settled naar equity-settled	800
28.8.5.3	Modificatie van equity-settled naar cash-settled	802
28.9	Annulering en afwikkeling van equity-settled transacties	806
28.9.1	Inleiding	806
28.9.2	Annulering of afwikkeling behandelen als een vervroeging van het vesten	806
28.9.3	Betalingen aan werknemers behandelen als terugkoop van aandelenbelang	806
28.9.4	Verstrekken van nieuwe aandelenopties ter vervanging van geannuleerde opties	807
28.9.5	Terugkopen van geveste aandelenopties	808
28.10	Share-based payments binnen een groep	808
28.10.1	Inleiding	808
28.10.2	Verwerking bij groepsentiteit die de goederen of diensten ontvangt	809
28.10.3	Verwerking bij groepsentiteit die transactie afwikkelt, terwijl een andere groepsentiteit de goederen of diensten ontvangt	810
28.10.4	Onderlinge verrekening tussen groepsentiteiten	810
28.10.5	Transfers van werknemers tussen groepsentiteiten	812
28.11	Bepalen van de reële waarde	813
28.11.1	Inleiding	813
28.11.2	De waarderingsdatum en de toekenningsdatum	814
28.11.3	Waarde op basis van reële waarde van de goederen en diensten	814
28.11.4	Reële waarde van aandelen	814
28.11.5	Reële waarde van aandelenopties	815
28.12	Presentatie en toelichting	823

28.12.1	Presentatie	823
28.12.2	Toelichting	823
28.13	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	825
28.14	Belangrijke verschillen met IFRS	826
	Bijlage 1. Voorbeeld verwerking van aandelenopties verstrekt aan personeel (ontleend aan RJ 275)	827
29	OVERHEIDSSUBSIDIES EN ANDERE VORMEN VAN OVERHEIDSSTEUN	835
29.1	Begripsbepaling	835
29.2	Algemene verwerkingscriteria	835
29.3	Exploitatiesubsidies	835
29.3.1	Begrip	835
29.3.2	Waardering en presentatie	836
29.4	Financieringsfaciliteiten	837
29.4.1	Begrip	837
29.4.2	Waardering en presentatie	837
29.5	Ontwikkelingskredieten	838
29.5.1	Begrip	838
29.5.2	Waardering en presentatie	839
29.6	Investeringsubsidies	840
29.6.1	Begrip	840
29.6.2	Waardering en presentatie	840
29.7	Verwerking van emissierechten	841
29.8	Toelichting	845
29.9	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	846
29.10	Belangrijke verschillen met IFRS	846
30	SPECIFIEKE ONDERDELEN VAN DE TOELICHTING EN OVERIGE INFORMATIE	847
30.1	Algemeen	847
30.2	Functie en indeling van de toelichting	847
30.3	Verbonden partijen	849
30.4	Winst per aandeel	857
30.5	Beëindiging van bedrijfsactiviteiten	860
30.6	Gesegmenteerde informatie	864
30.7	Vermelding accountantskosten	866
30.8	Niet in de balans opgenomen regelingen	870
30.9	Dienstverlening uit hoofde van concessies	871
30.10	Toelichting van oordelen, schattingen en onzekerheden	872
30.11	Kerncijfers, kengetallen en meerjarenoverzichten	872
30.12	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	874

30.13	Belangrijke verschillen met IFRS	875
	Bijlage 1. Schema keuzestructuur samenstelling te rapporteren segmenten (ontleend aan RJ 350)	877
31	FUSIES EN OVERNAMES	879
31.1	Inleiding	879
31.2	De aard van fusies en overnames	879
31.2.1	Overnames	879
31.2.2	Samensmelting van belangen	881
31.3	Verwerking van overnames ('purchase accounting')	881
31.3.1	Bepalingen omtrent vaststelling overnamedatum	881
31.3.2	Bepaling van de verkrijgingsprijs	884
31.3.3	Verwerking van identificeerbare activa en verplichtingen in de balans	886
31.3.4	Bepaling van de reële waarden van de overgenomen identificeerbare activa en verplichtingen	891
31.3.5	Positieve en negatieve goodwill bij een overname	895
31.3.6	Stapsgewijze overname	895
31.3.7	Wijzigingen in de verkrijgingsprijs, in de waarde van de tegenprestatie en in de identificatie of waarde van identificeerbare activa en verplichtingen	900
31.3.7.1	Aanpassingen van de verkrijgingsprijs afhankelijk van toekomstige gebeurtenissen	900
31.3.7.2	Latere wijzigingen in de waarde van de tegenprestatie	903
31.3.7.3	Latere identificatie of latere wijzigingen in de waarde van identificeerbare activa en verplichtingen	904
31.3.8	Verwerking bij de overgenomen rechtspersoon ('push down accounting')	908
31.3.9	Omgekeerde overname	909
31.3.10	Belang van derden en opties op belangen van derden	912
31.4	Verwerking van samensmelting van belangen ('pooling of interests')	915
31.5	Belastingen naar de winst	917
31.6	Fusies en overnames onder gemeenschappelijke leiding	918
31.7	Toelichting	922
31.7.1	Algemene toelichtingsvereisten	922
31.7.2	Additionele toelichtingsvereisten voor een overname	923
31.7.3	Additionele toelichtingsvereisten voor een samensmelting van belangen	923
31.8	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	923
31.9	Belangrijke verschillen met IFRS	924
	Bijlage 1. Schema vorming reorganisatievoorziening door verkrijgende partij (RJ 216.212)	928

32	JURIDISCHE FUSIES EN SPLITSINGEN	929
32.1	Juridische fusies	929
32.1.1	Begripsbepaling	929
32.1.2	Fusievoorstel	932
32.1.3	Verslaggevingsaspecten als gevolg van juridische fusies	934
32.1.4	Toelichting bij het fusievoorstel	937
32.1.5	Verklaring en verslag accountant	938
32.1.6	Openbaarmaking fusiestukken	940
32.1.7	Afronding juridische fusie	941
32.1.8	Grensoverschrijdende fusie	943
32.2	Juridische splitsingen	944
32.2.1	Begripsbepaling	944
32.2.2	Procedure	946
32.2.3	Splitsingsvoorstel	950
32.2.4	Verslaggevingsaspecten als gevolg van juridische splitsing	953
32.2.5	Waardering van activa en passiva door verkrijgende rechtspersoon	955
32.2.6	Toelichting bij het splitsingsvoorstel	958
32.2.7	Verklaring en verslag accountant	958
32.2.8	Openbaarmaking splitsingstukken	960
32.2.9	Afronding juridische splitsing	962
32.3	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	965
32.4	Belangrijke verschillen met IFRS	965
33	CONSOLIDATIE	967
33.1	Begripsbepaling	967
33.2	Consolidatieplicht	971
33.2.1	Consolidatieplicht van groepshoofd	971
33.2.2	Consolidatieplicht van personal holding	971
33.2.3	Consolidatieplicht van tussenholding	973
33.3	Vrijstelling consolidatieplicht	973
33.3.1	Vrijstelling voor kleine groepen (art. 2:407 lid 2 BW)	974
33.3.2	Vrijstelling voor tussenholdings (art. 2:408 BW)	976
33.4	Consolidatiekring	980
33.4.1	Consolidatiekring van groepshoofd	980
33.4.2	Consolidatiekring van tussenholding	980
33.4.3	Facultatieve beperkingen van de consolidatiekring	980
33.4.4	Toepassing art. 2:407 lid 3 BW	982
33.5	Consolidatiegrondslagen	983
33.5.1	Integrale en proportionele consolidatie	983
33.5.2	Uniforme grondslagen van waardering en resultaatbepaling	984
33.5.3	Eliminatie van relaties en resultaten	985
33.5.4	Balansdatum	986

33.6	Consolidatie bij verwerving en afstoting van in de consolidatie te betrekken maatschappijen	986
33.7	Presentatievereisten en -vrijstellingen voor de geconsolideerde jaarrekening	987
33.8	Toelichting	989
33.9	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	990
33.10	Belangrijke verschillen met IFRS	990
34	JOINT VENTURES	995
34.1	Begripsbepaling	995
34.2	Verschijningsvormen	995
34.3	Verwerking	997
34.3.1	Verwerking van joint ventures in de vorm van rechtspersonen of vennootschappen	997
34.3.2	Verwerking van joint ventures in de vorm van andere samenwerkingsvormen	999
34.4	Transacties tussen deelnemers in de joint venture	999
34.4.1	Eerste waardering in de jaarrekening van de joint venture	999
34.4.2	Waardering na eerste verwerking in de jaarrekening van de joint venture	999
34.4.3	Verwerking in de jaarrekening van de deelnemers in de joint venture	999
34.5	Presentatie en toelichting	1001
34.6	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	1002
34.7	Belangrijke verschillen met IFRS	1002
35	PUBLIEK-PRIVATE CONCESSIEOVEREENKOMSTEN	1005
35.1	Begripsbepaling	1005
35.2	Toepassingsgebied	1005
35.3	Verwerking en waardering vergoedingen	1005
35.4	Verwerking en waardering financieel actief of immaterieel actief	1006
35.5	Overige bepalingen	1013
35.6	Toelichting	1015
35.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	1016
35.8	Belangrijke verschillen met IFRS	1016
36	TUSSENTIJDSE BERICHTEN	1017
36.1	Begripsbepaling	1017
36.2	Vorm en inhoud van tussentijdse berichten	1018
36.2.1	Verkorte overzichten	1018
36.2.2	Vergelijkende cijfers	1019

36.2.3	Bestuurstoelichting en kengetallen	1021
36.2.4	Winst per aandeel	1021
36.2.5	Additionele informatie	1021
36.3	Toelichting in tussentijdse berichten	1022
36.4	Verwerking en waardering van posten in tussentijdse berichten	1023
36.4.1	Inleiding	1023
36.4.2	Toerekening van opbrengsten en kosten	1023
36.4.3	Belastinglast	1025
36.4.4	Schattingen	1026
36.4.5	Stelselwijzigingen	1027
36.5	Vrijstellingen middelgrote en kleine rechtspersonen	1027
36.6	Belangrijke verschillen met IFRS	1028
37	JAARREKENING KLEINE RECHTSPERSOON OP FISCALE GRONDSLAGEN	1029
37.1	Inleiding	1029
37.2	Achtergrond optie gebruik fiscale grondslagen	1030
37.3	Toepassingsgebied	1031
37.4	Verwerking en waardering	1033
37.5	Presentatie en toelichting	1037
37.6	Overgang naar fiscale waarderingsgrondslagen en wijziging van fiscale waarderingsregels	1039
37.7	Positie van aandeelhouders	1039
37.8	Belangrijke verschillen met IFRS	1040
38	MICRORECHTSPERSONEN	1041
38.1	Inleiding	1041
38.2	Toepassingsgebied	1041
38.3	Verwerking en waardering	1042
38.4	Presentatie	1043
38.5	Toelichting	1044
38.6	Overige vrijstellingen	1045
38.7	Publicatieplicht	1045
38.8	Belangrijke verschillen met IFRS	1045
39	JAARVERSLAGGEVING STICHTINGEN EN VERENIGINGEN	1047
39.1	Jaarverslaggeving stichtingen en verenigingen algemeen	1047
39.1.1	Inleiding	1047
39.1.2	Algemene boekhoud- en administratieverplichting	1048
39.1.3	Doelstelling jaarrekening	1048

39.1.4	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving	1049
39.1.5	Specifieke wettelijke jaarrekeningverplichtingen	1050
39.1.6	Verplichtingen voor opmaken jaarrekening	1051
39.1.7	Termijn voor opmaken jaarrekening	1051
39.1.8	Ondertekenen jaarrekening	1052
39.1.9	Vaststellen jaarrekening	1052
39.1.10	Decharge van bestuurders en toezichthouders	1053
39.1.11	Onderdelen jaarbericht	1054
39.1.11.1	Algemeen	1054
39.1.11.2	Jaarrekening	1054
39.1.11.3	Bestuursverslag	1055
39.1.11.4	Overige gegevens	1055
39.1.12	Openbaarmaking	1057
39.1.13	Verstrekken jaarrekening aan ondernemingsraad	1057
39.2	Jaarrekening stichtingen en verenigingen	1058
39.2.1	Inleiding	1058
39.2.2	Algemeen	1058
39.2.3	De balans met toelichting	1060
39.2.3.1	Algemeen	1060
39.2.3.2	Eigen vermogen	1061
39.2.3.2.1	Begripsbepaling	1061
39.2.3.2.2	Presentatie in balans	1062
39.2.3.2.3	Kapitaal	1062
39.2.3.2.4	Statutaire reserves	1062
39.2.3.2.5	Bestemmingsfondsen	1062
39.2.3.2.6	Bestemmingsreserves	1063
39.2.3.2.7	Herwaarderingsreserve	1064
39.2.3.2.8	Reserve deelnemingen	1064
39.2.3.2.9	Overige (vrije) reserves	1065
39.2.3.2.10	Onverdeeld exploitatiesaldo	1065
39.2.3.2.11	Rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen	1065
39.2.3.2.12	Toelichting	1066
39.2.4	De staat van baten en lasten met toelichting	1066
39.2.4.1	Begripsbepaling	1066
39.2.4.2	Uitgangspunt staat van baten en lasten	1067
39.2.4.3	Omvang van de bate	1068
39.2.4.4	Rubricering	1069
39.2.4.5	Saldo van de staat van baten en lasten en bestemming exploitatieresultaat	1070
39.2.4.6	Specifieke posten staat van baten en lasten	1071
39.2.4.7	Beloningen bestuurders en toezichthouders	1074
39.2.4.8	Beloningen topfunctionarissen publieke en semipublieke sector	1076
39.2.5	Bepalingen Titel 9 Boek 2 BW niet specifiek van toepassing op stichtingen en verenigingen	1078

39.2.6	Verwerking van gehouden aandelen door een Stichting	
	Administratiekantoor	1080
39.2.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine stichtingen en verenigingen	1081
39.3	Consolidatie	1082
39.3.1	Algemeen	1082
39.3.2	Bijzonderheden consolidatieplicht en consolidatie van stichtingen en verenigingen	1085
39.3.3	Vrijstellingen middelgrote en kleine stichtingen en verenigingen	1086
39.4	Verwerking van fusies en overnames	1086
39.4.1	Inleiding	1086
39.4.2	Verwerkingswijze bij juridische fusie	1086
39.4.3	Verwerkingswijze bij betaling koopsom	1087
39.4.4	Verwerkingswijze bij verwerving aandelen in een naamloze of besloten vennootschap	1087
39.4.5	Fusies en overnames onder gemeenschappelijke leiding	1088
39.4.6	Toelichting	1088
39.4.7	Vrijstellingen middelgrote en kleine stichtingen en verenigingen	1088
39.5	Bestuursverslag	1088
39.5.1	Algemeen	1088
39.5.2	Inhoud bestuursverslag	1089
39.5.2.1	Diepgang van de te verstrekken informatie	1089
39.5.2.2	Te verstrekken informatie	1089
39.5.3	Vrijstellingen voor middelgrote en kleine stichtingen en verenigingen	1090
39.6	Commerciële stichtingen en verenigingen	1091
39.6.1	Begripsbepaling	1091
39.6.2	Toepasselijkheid Titel 9 Boek 2 BW	1091
39.6.2.1	Algemeen	1091
39.6.2.2	In stand houden onderneming(en)	1092
39.6.2.3	Netto-omzet	1094
39.6.2.4	Openbaarmaking gelijkwaardige jaarrekening	1096
39.6.3	Algemene richtlijnen voor commerciële stichtingen en verenigingen	1096
39.6.3.1	Algemeen	1096
39.6.3.2	Algemene vermeldingen in de toelichting	1097
39.6.3.3	Totstandkoming financieel verslag	1098
39.6.3.4	Modellen balans en winst-en-verliesrekening	1099
39.6.3.5	Prijsgrondslagen	1100
39.6.3.6	Eigen vermogen	1100
39.6.3.6.1	Algemeen	1100
39.6.3.7	Winst-en-verliesrekening respectievelijk exploitatierekening	1102
39.6.3.8	Bezoldiging bestuurders en toezichthouders	1102
39.6.3.9	Resultaatbestemming	1102

39.6.4	Overige aspecten jaarrekening commerciële stichtingen en verenigingen	1103
39.6.5	Vrijstellingen middelgrote en kleine commerciële stichtingen en verenigingen	1104
39.7	Belangrijke verschillen met IFRS	1104

BIJLAGEN 1105

Enkele bepalingen uit Boek 2 BW	1105
Bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW (Afdeling 1 t/m 13)	1131
Enkele bepalingen uit de Wet op de ondernemingsraden	1173
Enkele bepalingen uit de Handelsregisterwet 2007	1177
Tekst van het Besluit actuele waarde	1179
Tekst van het Besluit modellen jaarrekening	1199
Tekst van het Besluit fiscale waarderingsgrondslagen	1235
Besluit inhoud bestuursverslag	1243
Besluit Artikel 10 Overnamerichtlijn	1247
Besluit bekendmaking niet-financiële informatie	1249

TREFWOORDENREGISTER 1253

Samenvatting wijzigingen in wet- en regelgeving

In deze samenvatting worden de wijzigingen in wet- en regelgeving op hoofdlijnen besproken. Deze wijzigingen bestaan met name uit wijzigingen in wetgeving en wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (jaareditie 2017 voor middelgrote en grote rechtspersonen en jaareditie 2017 voor micro- en kleine rechtspersonen). Beide jaaredities zijn van toepassing op verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2018. Een aantal wijzigingen is echter al van toepassing op eerdere verslagjaren. Als laatste wordt in deze samenvatting ook aandacht besteed aan nieuwe ontwerp-richtlijnen. Er wordt geen aandacht besteed aan de wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving met betrekking tot bijzondere bedrijfstakken (zoals pensioenfondsen, woningcorporaties en fondsenwervende organisaties), omdat in dit handboek niet specifiek aandacht wordt besteed aan de verslaggeving door rechtspersonen in bijzondere bedrijfstakken.

1 Wijzigingen in wetgeving

1.1 Rapportage van betalingen aan overheden

Voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016 moeten grote rechtspersonen en organisaties van openbaar belang die actief zijn in de winningsindustrie of in de houtkap van oerbossen, een rapportage publiceren van betalingen aan overheden (art. 2:392a BW en het Besluit rapportage van betalingen aan overheden). Dit verslag is een afzonderlijk verslag, los van de jaarrekening, het bestuursverslag en de overige gegevens. De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft nu RJ 500 opgesteld over het toepassingsgebied en enkele elementen van dit nieuwe verslag. De titel van RJ 500 is 'Landeninformatie – rapportage van betalingen aan overheden ('country-by-country-reporting')'.

1.2 Wijzigingen als gevolg van besluiten omtrent inhoud bestuursverslag en verslag RvC

In 2016 en 2017 zijn diverse besluiten gepubliceerd met nadere voorschriften omtrent de inhoud van het bestuursverslag. Deze besluiten zijn van toepassing op bestuursverslagen van beursgenoteerde vennootschappen en andere organisaties van openbaar belang die betrekking hebben op boekjaren die zijn aangevangen op of na 1 januari 2017. Daarbij is tevens de in december 2016 gepubliceerde herziene Nederlandse corporate governance code (de 'Code corporate governance') aangewezen als gedragscode. Het betreft de volgende besluiten:

- 'Besluit bekendmaking diversiteitsbeleid' van 22 december 2016;
- 'Besluit bekendmaking niet-financiële informatie' van 14 maart 2017; en
- 'Besluit inhoud bestuursverslag' van 29 augustus 2017.

Op grond van deze besluiten en de Code corporate governance moeten beursvennootschappen in hun bestuursverslag een verklaring inzake corporate governance opnemen. Grote organisaties van openbaar belang met meer dan 500 werknemers moeten daarnaast in hun bestuursverslag specifieke niet-financiële informatie opnemen ('niet-financiële verklaring'). De wijzigingen als gevolg van de betreffende besluiten zijn verwerkt in RJ 400 'Bestuursverslag'. Hierop wordt nader ingegaan in paragraaf 1.1.6.3.2.

In aanvulling daarop heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving op 23 november 2017 RJ-Uiting 2017-10 'Bijlage bij hoofdstuk 400 'Bestuursverslag' - schematische weergave van diverse besluiten voor de inhoud van het bestuursverslag' gepubliceerd. Als handreiking voor de toepassing van bovengenoemde besluiten heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving in een bijlage bij RJ 400 een stroomschema en een tabel opgenomen waarin de bepalingen van deze besluiten schematisch zijn weergegeven.

Volgens de Code corporate governance maakt ook het verslag van de RvC deel uit van de jaarstukken. Deze zijn opgenomen in RJ 405 'Verslag raad van commissarissen'. Voorts heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving op 5 december 2017 RJ-Uiting 2017- 14: 'Ontwerp-richtlijn met relevante aandachtspunten voor informatie over beloningsverhoudingen als bedoeld in de Nederlandse Corporate Governance Code (bpb 3.4.1. sub iv)' gepubliceerd. Daarin geeft de Raad voor de Jaarverslaggeving relevante aandachtspunten voor het verschaffen van een toelichting op de beloningsverhoudingen als bedoeld in de Code corporate governance. Op het verslag van de RvC wordt nader ingegaan in paragraaf 1.1.6.4.

1.3 Wijzigingen als gevolg van Wet uitfasering pensioen in eigen beheer en overige fiscale pensioenmaatregelen

Op 1 april 2017 is de 'Wet uitfasering pensioen in eigen beheer en overige fiscale pensioenmaatregelen' in werking getreden. Deze wet heeft mogelijk gevolgen voor de jaarverslaggeving door rechtspersonen over boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2017. Deze mogelijke gevolgen zijn opgenomen in RJ 271 (voor middelgrote en grote rechtspersonen) en RJk B14 (voor micro- en kleine rechtspersonen). Kort gezegd houden deze bepalingen in dat:

- voor premievrij gemaakte pensioenaanspraken die in eigen beheer blijven een voorziening wordt opgenomen volgens de bestaande bepalingen van RJ 271.318 en 318a;

- het effect van afstempeling van pensioenaanspraken ten gunste van het eigen vermogen wordt verwerkt op het moment dat afstempeling onvoorwaardelijk is overeengekomen; en
- een oudedagsverplichting wordt gewaardeerd tegen de fiscale boekwaarde en afzonderlijk wordt gepresenteerd onder de schulden.

1.4 Wetsvoorstel inzake verklaring ongelijke beloning van vrouwelijke en mannelijke werknemers

In april 2014 is bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de ondernemingsraden (WOR) en het Burgerlijk Wetboek ingediend. Dit wetsvoorstel is erop gericht om gelijke beloning van mannen en vrouwen te bevorderen. Naast enkele aanvullingen van de WOR wordt voorgesteld aan art. 2:391 BW (over het bestuursverslag) een lid toe te voegen. Het voorstel houdt in dat in het bestuursverslag informatie over de omvang van de verschillen in beloning van vrouwelijke en mannelijke werknemers wordt opgenomen. Indien sprake is van ongelijke beloning moet een verklaring voor dit verschil worden gegeven en moet worden uiteengezet op welke wijze wordt getracht gelijke beloning te bevorderen. Dit wetsvoorstel is bij het afsluiten van de teksten van dit handboek (1 februari 2018) nog niet door de Tweede Kamer aangenomen.

2 Wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen (RJ-bundel)

In de jaareditie 2017 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen (RJ-bundel) zijn diverse richtlijnen definitief geworden. De jaareditie 2017 is van toepassing op verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2018. Voor alle nieuwe richtlijnen in de jaareditie 2017 geldt dat eerdere toepassing wordt aanbevolen.

2.1 Nieuwe richtlijnen voor middelgrote en grote rechtspersonen

2.1.1 Actuele kostprijs

In de jaareditie 2017 is in definitieve vorm nadere duiding opgenomen over het begrip actuele kostprijs en de toepassing hiervan in de praktijk. Dit is relevant voor rechtspersonen die materiële vaste activa (en in uitzonderlijke gevallen immateriële vaste activa) niet zijnde beleggingen waarderen tegen actuele waarde. Eerder waren reeds RJ-Uitingen gepubliceerd. Onder actuele kostprijs wordt kort gezegd verstaan (1) de actuele inkoop- of vervaardigingsprijs van het betreffende actief, verminderd met (2) cumulatieve afschrijvingen. Het toepassen van 'actuele

kostprijs' in plaats van 'vervangingswaarde' is een stelselwijziging die retrospectief dient te worden verwerkt in overeenstemming met RJ 140 'Stelselwijzigingen'.

Het begrip actuele kostprijs gaat uit van technisch identieke vervanging. In de praktijk is technisch identieke vervanging echter vaak niet mogelijk. Daarom kan het moeilijk zijn om van dergelijke activa de actuele kostprijs te bepalen. Mede om die reden heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving een overgangsbepaling opgenomen indien een rechtspersoon niet langer actuele waarde wenst toe te passen. De overgang naar waardering tegen historische kostprijs is een stelselwijziging die normaliter retrospectief dient te worden verwerkt. De Raad voor de Jaarverslaggeving staat echter toe dat in dit specifieke geval het toegestaan is de stelselwijziging prospectief te verwerken. Daarbij wordt de boekwaarde tegen actuele waarde aan het eind van het voorgaande boekjaar als uitgangspunt genomen en verondersteld de historische kostprijs te zijn. Daarmee heeft de stelselwijziging geen effect op het beginvermogen in het jaar van de stelselwijziging.

2.1.2 Agrarische voorraden

Agrarische voorraden mogen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, in casu de opbrengstwaarde. Daarbij kunnen ongerealiseerde waardemutaties direct in de winst-en-verliesrekening worden verwerkt (als frequente marktnoteringen bestaan), of rechtstreeks in het eigen vermogen in een herwaarderingsreserve. De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft nu bepaald dat als ongerealiseerde waardemutaties rechtstreeks in het eigen vermogen worden verwerkt, bij vervreemding van de voorraden het gerealiseerde deel van de herwaarderingsreserve moet worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Reden hiervoor is dat op deze wijze deze gerealiseerde herwaardering alsnog in de winst-en-verliesrekening wordt verantwoord. De gerealiseerde herwaardering wordt in een afzonderlijke post in de winst-en-verliesrekening opgenomen (op grond van art. 2:390 lid 4 BW).

2.1.3 Splitsen samengestelde financiële instrumenten

Een rechtspersoon kan financiële instrumenten hebben uitgegeven die zowel een vreemdvermogenscomponent als een eigenvermogenscomponent bevatten. Bijvoorbeeld een converteerbare obligatielening die bestaat uit een lening (vreemdvermogenscomponent) en een optie op een vast aantal aandelen in ruil voor een vaste uitoefenprijs (eigenvermogenscomponent). Tot nu toe was in RJ 290.813 slechts aanbevolen om (1) instrumenten op het bestaan van deze componenten te beoordelen en (2) de componenten afzonderlijk als verplichtingen, activa of eigen vermogen te classificeren. Als deze aanbeveling niet werd gevolgd, moest het samengestelde instrument volgens de overheersende kenmerken geheel als eigen vermogen of geheel als financiële verplichting worden geclassificeerd. Nu heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving verplicht gesteld dat de componenten van een financieel instrument afzonderlijk moeten worden verwerkt. Hiermee wordt een strijdigheid met de

bepalingen omtrent het afscheiden van embedded derivaten opgeheven. Het classificeren en afzonderlijk verwerken van componenten als financiële verplichting dan wel als eigen vermogen heeft ook gevolgen voor de winst-en-verliesrekening en voor de verwerking van belastingen. Vergoedingen voor financiële verplichtingen worden (als rentelast) in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Vergoedingen voor eigen vermogen worden daarentegen rechtstreeks (als dividend) ten laste van het eigen vermogen verwerkt. De verwerking van belastingen ten aanzien van dergelijke vergoedingen volgt de verwerking van de betreffende vergoeding, dus hetzij in de winst-en-verliesrekening hetzij rechtstreeks in het eigen vermogen.

2.1.4 Bijzondere waardeverminderingen financiële instrumenten

Onder toepassing van IFRS geldt voor boekjaren vanaf 2018 IFRS 9 'Financial Instruments'. IFRS 9 vervangt IAS 39 en resulteert in wijzigingen van de classificatie en waardering, impairment en hedge accounting van financiële instrumenten. Na analyse van IFRS 9 is door de Raad voor de Jaarverslaggeving besloten dat het wenselijk is om de toepassing van het impairmentmodel van IFRS 9 te faciliteren in de RJ-bundel. Om die reden is het als alternatief toegestaan om impairments van financiële instrumenten te bepalen volgens het 'expected credit loss model' van IFRS 9 in plaats van de toepassing van de impairmentbepalingen van RJ 290 ('incurred loss model').

2.1.5 Toelichtingsvereisten

In de jaareditie 2017 zijn richtlijnen opgenomen die een aantal nieuwe toelichtingen vereisen. Het betreft:

- het toelichten van oordelen, schattingen en onzekerheden; benadrukt wordt dat het van belang is oordelen, schattingen en onzekerheden toe te lichten als dat nodig is voor het geven van het vereiste inzicht. Daartoe zijn stellige uitspraken opgenomen voor enkele al bestaande toelichtingsvereisten over oordelen, schattingen en onzekerheden;
- toelichtingen over kapitaalbelangen; toegelicht moet worden op grond van welke omstandigheden het wettelijk vermoeden wordt weerlegd van het al dan niet bestaan van een deelneming en van het al dan niet uitoefenen van invloed van betekenis in een deelneming. Wettelijk wordt het bestaan van een deelneming vermoed bij een kapitaalbelang van ten minste 20%. Invloed van betekenis wordt vermoed als ten minste 20% van de stemrechten kan worden uitgeoefend;
- toelichtingen over consolidatie waaronder:
 - de redenen om een belang al dan niet te consolideren als dat niet evident is op basis van de omvang van het belang. Bijvoorbeeld waarom een belang groter dan 50% niet wordt geconsolideerd;

- het aandeel van derden in de groep, bijvoorbeeld door inzicht te geven in het aandeel van derden in de aard en omvang van de posten op de balans en de posten in de winst-en-verliesrekening.

2.1.6 Kasstroomoverzicht

Ontvangen interest en dividend mogen worden gepresenteerd als kasstromen uit operationele activiteiten. Dat is niet gewijzigd. Ontvangen interest en dividend mogen echter niet langer als kasstromen uit financieringsactiviteiten worden gepresenteerd. Deze worden als kasstromen uit investeringsactiviteiten of als kasstromen uit operationele activiteiten gepresenteerd.

2.2 Nieuwe ontwerprijlijnen voor middelgrote en grote rechtspersonen

2.2.1 Kosten van groot onderhoud

Tot op heden geeft de RJ-bundel drie mogelijkheden voor het verwerken van kosten van groot onderhoud, te weten:

- verwerken in de boekwaarde van het actief (de zogenoemde componentenmethode);
- verwerken via een onderhoudsvoorziening; of
- verwerken in de winst-en-verliesrekening op het moment dat het groot onderhoud wordt uitgevoerd.

De Raad voor de Jaarverslaggeving stelt voor om de laatstgenoemde mogelijkheid te laten vervallen. Deze methode leidt niet tot een goede toerekening van lasten. Kosten van groot onderhoud hebben immers betrekking op meerdere boekjaren en niet op een enkel boekjaar. Indien wordt gekozen om voortaan de componentenmethode toe te passen, is het toegestaan die stelselwijziging prospectief te verwerken. Een stelselwijziging die inhoudt dat de kosten van groot onderhoud voortaan via een onderhoudsvoorziening worden verwerkt, wordt retrospectief verwerkt.

2.2.2 Presentatie en toelichting van schulden

Als na balansdatum maar voor het opmaken van de jaarrekening een (deel van een) langlopende schuld vervroegd is afgelost, wordt voorgesteld om het toe te staan (maar niet langer te verplichten) dat deel van de schuld als kortlopend te presenteren. Dit is in lijn met de overige bepalingen ten aanzien van het presenteren van schulden als langlopend dan wel als kortlopend. Verder wordt voorgesteld om (1) voor iedere groep van langlopende schulden een mutatie-overzicht in de toelichting op te nemen en (2) bij bepaalde gebeurtenissen nadrukkelijker toe-

lichting van voorwaarden en bepalingen rondom schulden te vereisen. Bijvoorbeeld bepalingen in een bankconvenant, zoals het moeten voldoen aan een minimale solvabiliteitsratio of een andere ratio, kunnen inwerking treden en leiden tot een directe of op korte termijn opeisbaarheid van de schuld. Indien deze voorwaarden en bepalingen gedurende het boekjaar of na balansdatum maar voor het moment van opmaken van de jaarrekening in werking zijn getreden, dient de rechtspersoon deze gebeurtenis toe te lichten alsmede de belangrijkste voorwaarden en bepalingen van de schuld die beïnvloed zijn, te vermelden. Indien de hiervoor bedoelde voorwaarden of bepalingen op balansdatum of na balansdatum maar voor het moment van opmaken van de jaarrekening nog niet in werking zijn getreden maar dicht zijn benaderd, dienen de belangrijkste voorwaarden en bepalingen tevens te worden vermeld. Die informatie kan tevens relevant zijn in het kader van het toelichten van het liquiditeitsrisico dat de rechtspersoon loopt.

2.2.3 Mutatie belastinglatenties tegen contante waarde

Belastingen die betrekking hebben op posten die rechtstreeks in het eigen vermogen zijn verwerkt, moeten eveneens rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt worden. Dat geldt dus ook voor mutaties in belastinglatenties. Echter, in geval van waardering van belastinglatenties tegen contante waarde is in de richtlijnen niet duidelijk bepaald hoe de mutatie in de belastinglatenties als gevolg van de rente-toevoeging (het 'oprenten') verwerkt moet worden. De Raad voor de Jaarverslaggeving stelt voor te verduidelijken dat ook de mutatie in de belastinglatentie als gevolg van het oprenten rechtstreeks in het eigen vermogen wordt verwerkt. En dat het dus niet is toegestaan deze in de winst-en-verliesrekening te verwerken.

2.2.4 Verwerking van opbrengsten

Onder toepassing van IFRS geldt voor boekjaren vanaf 2018 IFRS 15 'Revenue from Contracts with Customers'. IFRS 15 vervangt de huidige standaarden IAS 18 'Revenue' en IAS 11 'Construction Contracts' en gerelateerde interpretaties. Op 30 oktober 2017 is RJ-Uiting 2017-9: 'Mogelijkheid om opbrengsten en gerelateerde kosten conform IFRS 15 te verwerken onder de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving' gepubliceerd. De Raad voor de Jaarverslaggeving beoogt de toepassing van IFRS 15 in Nederland te faciliteren voor rechtspersonen die de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving toepassen. De Raad voor de Jaarverslaggeving zal in de loop van 2018 beslissen op welke wijze de bepalingen van IFRS 15 worden opgenomen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft reeds gecommuniceerd dat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving in ieder geval zullen faciliteren dat de verwerking van opbrengsten en gerelateerde kosten conform IFRS 15 kan plaatsvinden.

2.2.5 Stichtingen en verenigingen: nalatenschappen

Op stichtingen en verenigingen zoals beschreven in hoofdstuk 39 is RJ 640 'Organisaties-zonder-winststreven' van toepassing. Op 4 december 2017 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving RJ-Uiting 2017-13: 'Ontwerp-richtlijn 640 (en RJk C1 (Kleine)) Organisaties-zonder-winststreven en Ontwerp-richtlijn 650 (en RJk C2 (Kleine)) Fondsenwervende organisaties' uitgebracht.

Voor stichtingen en verenigingen zoals beschreven in hoofdstuk 39 is in RJ-Uiting 2017-13 verduidelijkt hoe een verkregen nalatenschap verwerkt moet worden. Nalatenschappen moeten bij de eerste verwerking worden gewaardeerd tegen de reële waarde. Daarbij moet rekening worden gehouden met eventuele rechten van vruchtgebruik. De Raad voor de Jaarverslaggeving acht het aanvaardbaar voor de waardering van onroerende zaken de laatst beschikbare WOZ-waarde te hanteren. Voor de waardering van het vruchtgebruik acht de Raad voor de Jaarverslaggeving het aanvaardbaar de fiscale waarde van het vruchtgebruik te gebruiken.

2.2.6 Kerncijfers en kengetallen

In december 2017 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving RJ-Uiting 2017-15 'Kerncijfers en kengetallen in de jaarrekening, het bestuursverslag en overige informatie bij de jaarstukken' uitgebracht. In deze RJ-Uiting zijn ontwerpbepalingen opgenomen waarmee de Raad voor de Jaarverslaggeving wil verduidelijken dat de bepalingen uit RJ 430 'Kerncijfers, kengetallen en meerjarenoverzichten' van toepassing zijn op kerncijfers en kengetallen die in de jaarrekening, het bestuursverslag en in overige informatie bij de jaarstukken zijn opgenomen. RJ 430 heeft daarmee niet alleen betrekking op kerncijfers en kengetallen in de vorm van een meerjarenoverzicht. Kerncijfers omvatten ook zogenoemde alternatieve prestatimaatstaven (APM's). Ook zijn ontwerpbepalingen opgenomen ten aanzien van het gebruik van kerncijfers en kengetallen die niet direct uit de jaarrekening zijn af te leiden. Deze dienen duidelijk te worden omschreven en toegelicht. Met name moeten worden toegelicht de definitie en berekeningswijze en moet, voor zover mogelijk, een cijfermatige aansluiting met posten in de jaarrekening worden gegeven. Kerncijfers en kengetallen die niet direct uit de jaarrekening zijn af te leiden, dienen niet met meer nadruk te worden gepresenteerd dan kerncijfers en kengetallen die direct uit de jaarrekening zijn af te leiden. De Raad voor de Jaarverslaggeving is voornemens deze ontwerprichtlijn al van kracht te laten zijn voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2018. In paragraaf 30.11 wordt nader ingegaan op het gebruik van kerncijfers en kengetallen.

3 Wijzigingen in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor micro- en kleine rechtspersonen (RJK-bundel)

In de jaareditie 2017 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor micro- en kleine rechtspersonen (RJK-bundel) zijn diverse richtlijnen definitief geworden. De jaareditie 2017 is van toepassing op verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2018. Voor alle nieuwe richtlijnen in de jaareditie 2017 geldt dat eerdere toepassing wordt aanbevolen.

3.1 Nieuwe richtlijnen voor micro- en kleine rechtspersonen

3.1.1 Toelichtingsbepalingen voor kleine rechtspersonen

In lijn met de EU-jaarrekeningenrichtlijn heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving besloten om voor boekjaren die aanvangen op of na 1 januari 2016 geen andere toelichtingen te verlangen dan specifiek door de wet worden geëist. In de jaareditie 2017 van de RJK-bundel is dit uitgewerkt door alle toelichtingen te splitsen in wettelijk voorgeschreven toelichtingen en andere (bovenwettelijke) toelichtingen. De wettelijke toelichtingen moeten worden opgenomen. De rechtspersoon kan overwegen om daarnaast ook bovenwettelijke toelichtingen te verstrekken, maar is dat niet verplicht.

3.1.2 Agrarische voorraden

In de RJK-bundel zijn vergelijkbare bepalingen opgenomen met betrekking tot agrarische voorraden als voor middelgrote en grote rechtspersonen. Zie verder de beschrijving van de wijzigingen voor middelgrote en grote rechtspersonen.

3.1.3 Handreikingen bij de toepassing van fiscale grondslagen

In de RJK-bundel is in de handreikingen bij de toepassing van fiscale grondslagen door microrechtspersonen en door kleine rechtspersonen de verwerking van deelnemingen waarmee de rechtspersoon een fiscale eenheid vormt, verduidelijkt. Die deelnemingen worden gewaardeerd tegen de 'fiscale nettovermogenswaarde', dat wil zeggen tegen het nettobedrag van de activa en verplichtingen van de deelneming gewaardeerd tegen de fiscale waarderingsgrondslagen. Hierdoor zal in beginsel het eigen vermogen aansluiten op het fiscale vermogen. Verduidelijkt is dat als de 'fiscale nettovermogenswaarde' negatief is, dit bedrag als passiefpost wordt opgenomen, ongeacht of een verplichting bestaat om dit tekort aan te zuiveren. Daarmee wordt bereikt dat ook in die situatie in beginsel het eigen vermogen zal aansluiten op het fiscale vermogen.

3.2 Nieuwe ontwerprichtlijnen voor micro- en kleine rechtspersonen

3.2.1 Kosten van groot onderhoud

In de RJK-bundel zijn vergelijkbare bepalingen opgenomen met betrekking tot kosten van groot onderhoud als voor middelgrote en grote rechtspersonen. We verwijzen naar de wijzigingen voor middelgrote en grote rechtspersonen.

3.2.2 Stichtingen en verenigingen: nalatenschappen

In de RJK-bundel zijn vergelijkbare bepalingen opgenomen met betrekking tot door stichtingen en verenigingen verkregen nalatenschappen als voor middelgrote en grote rechtspersonen. We verwijzen naar de wijzigingen voor middelgrote en grote rechtspersonen.

1 Jaarverslaggeving algemeen

1.1 Algemene beschouwing wet- en regelgeving

1.1.1 Inleiding

Titel 9 Boek 2 BW

De basis van het Nederlandse jaarrekeningenrecht wordt gevormd door Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (BW). De bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW waren, evenals soortgelijke voorschriften in de andere lidstaten van de Europese Unie, sinds de jaren 80 van de vorige eeuw gebaseerd op de Vierde en Zevende EG-richtlijn vennootschapsrecht. Deze EG-richtlijnen zijn een uitvloeisel van het Europese streven naar harmonisatie van het jaarrekeningenrecht. In latere jaren zijn nog enkele andere EG-richtlijnen op het terrein van het jaarrekeningenrecht verschenen en in het BW verwerkt. Deze latere EG-richtlijnen bevatten onder meer specifieke bepalingen voor financiële instellingen, zoals banken en verzekeringsmaatschappen, welke niet in dit handboek worden behandeld.

Op 26 juni 2013 is door de EU een nieuwe EU-jaarrekeningrichtlijn uitgevaardigd (Richtlijn 2013/34/EU). Deze vervangt de Vierde en Zevende EG-richtlijnen voor de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening. Als gevolg van de nieuwe EU-jaarrekeningrichtlijn is met ingang van 2016 Titel 9 Boek 2 BW op een aantal punten gewijzigd. Zo is het volgens de EU-jaarrekeningrichtlijn bijvoorbeeld verplicht om goodwill te activeren (art. 24 lid 3 sub c).

De EU-jaarrekeningrichtlijn beoogt de administratieve lasten voor kleine en middelgrote rechtspersonen te verminderen. Zo zijn de eisen aan de toelichting bij de jaarrekening bij kleine rechtspersonen sterk gereduceerd en is een categorie 'microrechtspersonen' geïntroduceerd. Microrechtspersonen hoeven alleen een vereenvoudigde balans en winst-en-verliesrekening op te stellen en hoeven daarbij geen toelichting op te nemen. Daarnaast zijn de grensbedragen die bepalen of een onderneming klein, middelgroot of groot is, aangepast. De laatste wijziging van de door de EU vastgestelde grensbedragen dateerde uit 2006.

IFRS-EU

In 2005 is Titel 9 Boek 2 BW grondig gewijzigd. Deze wetswijziging was het directe gevolg van wijzigingen van de EG-richtlijnen in 2001 en 2003 die verband hielden met het Europese beleid om toepassing van Europees goedgekeurde IAS/IFRS (hierna: IFRS-EU) in de jaarrekening van Europese rechtspersonen mogelijk te maken. Hiermee werden juridische belemmeringen weggenomen, die het (vrijwillig) gebruik van IFRS-EU in de (geconsolideerde) jaarrekening van Europese rechtspersonen in de weg stonden. Europese beursgenoteerde rechtspersonen zijn op grond van een EG-verordening (ook wel 'IAS- of IFRS-verordening'

genoemd) uit 2002 verplicht om sinds boekjaar 2005 de geconsolideerde jaarrekening op te stellen op basis van IFRS-EU. De wijziging van Titel 9 Boek 2 BW in 2005 heeft het ook voor niet-beursgenoteerde Nederlandse rechtspersonen mogelijk gemaakt om vrijwillig IFRS-EU toe te passen.

Besluit actuele waarde

De wet biedt de mogelijkheid om bepaalde activa en verplichtingen tegen actuele waarde te waarderen. Het Besluit actuele waarde (BAW) bevat nadere regels met betrekking tot de inhoud, de grenzen en de wijze van toepassing van de waardering van (bepaalde) activa en verplichtingen tegen actuele waarde in de jaarrekening.

Besluit modellen jaarrekening

In Titel 9 Boek 2 BW zijn regels en voorschriften opgenomen over de wijze van opmaken en publicatie van de jaarrekening. Een belangrijk onderdeel wordt gevormd door het Besluit modellen jaarrekening (BMJ). Het BMJ bevat gedetailleerde modelschema's voor de inrichting van de jaarrekening van NV's en BV's. Dit betreft verplicht toe te passen modellen voor de balans en de winst-en-verliesrekening.

Besluit fiscale waarderingsgrondslagen

Kleine rechtspersonen en microrechtspersonen mogen vrijwillig fiscale grondslagen in de (commerciële) jaarrekening toepassen (art. 2:396 lid 6 respectievelijk art. 395a lid 7 BW). Nadere regels over het toepassen van fiscale grondslagen zijn opgenomen in het Besluit fiscale waarderingsgrondslagen (BFW). De toepassing van fiscale waarderingsgrondslagen wordt in hoofdstuk 37 nader besproken.

1.1.2 Richtlijnen voor de jaarverslaggeving

De leiding van een Nederlandse rechtspersoon moet zich ingevolge art. 2:362 BW bij haar keuze van de jaarrekeninggrondslagen laten leiden door het doel van de jaarrekening en de normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Reeds enige decennia geeft de Raad voor de Jaarverslaggeving in belangrijke mate inhoud aan deze normen door het opstellen van Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor middelgrote en grote rechtspersonen (RJ-bundel) en voor micro- en kleine rechtspersonen (RJK-bundel). De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving hebben niet de status van een wettelijke bepaling en hebben derhalve geen bindende kracht (RJ 100.407). Desalniettemin nemen deze richtlijnen een belangrijke plaats in bij de uitwerking van de in de wet genoemde normen. Arresten in jaarrekeningprocedures van de Hoge Raad en de Ondernemingskamer bevestigen het belang van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 'als gezaghebbende kenbron van te beschouwen normen'.

De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving en in het bijzonder de daarin opgenomen stellige uitspraken dragen, naar het oordeel van de Raad voor de Jaarverslaggeving, in het algemeen bij aan het door de wet vereiste inzicht in vermogen en resultaat. De Raad voor de Jaarverslaggeving verwacht dat van deze stellige uitspraken slechts wordt afgeweken indien daarvoor goede gronden zijn. De Raad voor de Jaarverslaggeving acht deze goede gronden in ieder geval aanwezig wanneer met deze afwijkingen een verbetering wordt beoogd en bereikt van het inzicht dat de jaarrekening geeft (RJ 100.407).

1.1.3 Werkingssfeer

Inleiding

De jaarrekeningvoorschriften uit Titel 9 Boek 2 BW zijn van toepassing op de volgende (naar Nederlands recht opgerichte) rechtspersonen (art. 2:360 lid 1 BW):

- naamloze vennootschappen;
- besloten vennootschappen;
- coöperaties;
- onderlinge waarborgmaatschappijen;
- commerciële verenigingen; en
- commerciële stichtingen.

Van een commerciële vereniging of stichting - in de zin van het jaarrekeningenrecht - is sprake als een vereniging of stichting één of meer ondernemingen voert die in het Handelsregister moet(en) worden ingeschreven én waarvan de nettojaaromzet van deze ondernemingen een bepaald grensbedrag overschrijdt. Dit grensbedrag bedraagt de helft van het in art. 2:396 lid 1b BW bedoelde bedrag. Voor boekjaren vanaf 2015 bedraagt het grensbedrag € 6 miljoen (zie ook paragraaf 39.6.2.3). Op dergelijke 'ondernemende' verenigingen of stichtingen is Titel 9 Boek 2 BW volledig van toepassing (art. 2:360 lid 3 BW).

De wettelijke jaarrekeningvoorschriften uit Titel 9 Boek 2 BW zijn eveneens van toepassing op een vennootschap onder firma (VOF) of een commanditaire vennootschap (CV) waarvan alle vennoten die volledig aansprakelijk zijn voor de schulden, kapitaalvennootschappen naar buitenlands recht zijn. Derhalve is op een VOF waarvan alle firmanten of een CV waarvan alle beherende vennoten buitenlandse kapitaalvennootschappen zijn, Titel 9 Boek 2 BW volledig van toepassing (art. 2:360 lid 2 BW).

Wet op de formeel buitenlandse vennootschappen

De voorschriften van Titel 9 Boek 2 BW zijn, op grond van de 'Wet formeel buitenlandse vennootschappen' (WFBV), van toepassing op naar buitenlands (niet-EU-)recht opgerichte zogenoemde 'formeel buitenlandse vennootschappen' in Nederland. De WFBV schrijft voor dat enkele Nederlandse regels, waaronder het opmaken en de publicatie

van de jaarrekening, dwingend van toepassing zijn op een buitenlandse (niet-EU) vennootschap die haar werkzaamheid geheel of nagenoeg geheel in Nederland verricht en voorts geen werkelijke band heeft met de staat waarbinnen het recht geldt waarnaar zij is opgericht. Nadat in 2003 het Europese Hof van Justitie in een arrest had geconcludeerd dat enkele onderdelen van de WFBV in strijd waren met het EG-verdrag en de Elfde EG-richtlijn, is in 2005 (reparatie)wetgeving ontwikkeld en een gewijzigde WFBV in werking getreden. Hierdoor vallen thans uitsluitend formeel buitenlandse vennootschappen opgericht naar het recht van een niet-EU-lidstaat, bijvoorbeeld een Delaware Corporation of een Antilliaanse vennootschap (zonder werkelijke band met land van herkomst) die haar activiteiten geheel of nagenoeg geheel in Nederland uitoefent, onder de werking van de WFBV en daarmee tevens onder de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. Vennootschappen opgericht naar het recht van een EU-lidstaat, bijvoorbeeld een Ltd. naar Engels recht, vallen niet onder de WFBV-jaarrekeningbepalingen.

Zetelverplaatsing

Een naar Nederlands recht opgerichte rechtspersoon die valt onder de werkingssfeer van het jaarrekeningenrecht (art. 2:360 BW), zoals een BV, kan haar feitelijke plaats van vestiging verplaatsen (zetelverplaatsing) naar het buitenland (bijvoorbeeld naar België of Aruba). De statutaire plaats van vestiging van een Nederlandse rechtspersoon, de wettelijke 'woonplaats' (art. 1:10 BW), is en blijft evenwel de plaats (in Nederland) waar deze rechtspersoon (bij oprichting) volgens zijn statuten of reglementen zijn zetel heeft. Op deze Nederlandse rechtspersoon blijven derhalve, ongeacht de verplaatsing van de feitelijke vestiging (onderneming) naar het buitenland, de Nederlandse wettelijke bepalingen ten aanzien van de inrichting en publicatie van de jaarrekening van toepassing.

Vrijwillige toepassing Titel 9 Boek 2 BW

Het komt in de praktijk regelmatig voor dat entiteiten die niet zijn genoemd in art. 2:360 BW (zie paragraaf 1.1.3) en waarop derhalve Titel 9 Boek 2 BW niet van toepassing is, bij het opmaken van de jaarrekening vrijwillig Titel 9 Boek 2 BW willen toepassen. Het betreft dan bijvoorbeeld vennootschappen onder firma of commanditaire vennootschappen met Nederlandse vennoten. Het is belangrijk om te beseffen dat Titel 9 Boek 2 BW formeel niet op deze entiteiten van toepassing is. Ook kunnen bepaalde artikelen van Titel 9 Boek 2 BW niet relevant zijn, bijvoorbeeld vanwege de afwijkende rechtsvorm. Het vrijwillig toepassen van Titel 9 Boek 2 BW bij het opstellen van de jaarrekening betekent dat de afdelingen 2 tot en met 6 van Titel 9 Boek 2 BW worden toegepast, althans indien en voor zover die van toepassing zijn. Zo zijn bijvoorbeeld de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW omtrent de indeling van het eigen vermogen (art. 2:373 BW) niet van toepassing op een VOF of CV.

De afdelingen 2 tot en met 6 van Titel 9 Boek 2 BW geven de voorschriften voor de balans, de winst-en-verliesrekening en de toelichting daarop inclusief de grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling. Dit kan worden samengevat

onder de noemer 'grondslagen voor financiële verslaggeving'. In de toelichting op de jaarrekening moet daarom (bij de grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening) worden voorkomen dat de indruk wordt gewekt dat alle bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW zijn toegepast. Door vermelding dat de jaarrekening is opgesteld op basis van de grondslagen voor financiële verslaggeving van Titel 9 Boek 2 BW wordt dat doel bereikt. Omdat Titel 9 Boek 2 BW formeel niet van toepassing is en vanwege het feit dat alleen de bepalingen inzake de grondslagen voor financiële verslaggeving van Titel 9 Boek 2 BW worden toegepast, luistert deze bewoording nauw.

De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn een nadere uitwerking van de grondslagen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Dit betekent dat als een entiteit bij het opstellen van de jaarrekening vrijwillig Titel 9 Boek 2 BW toepast, ook de relevante Richtlijnen voor de jaarverslaggeving van toepassing zijn.

1.1.4 Opmaken jaarrekening

Het (jaarlijks) opmaken van de jaarrekening valt onder de wettelijke verantwoordelijkheid van het bestuur van de rechtspersoon. Dit past binnen het Nederlandse rechtssysteem waarbij het bestuur, behoudens beperkingen volgens de statuten, tot taak heeft de rechtspersoon te besturen (beheren). Het bestuur dient zich te richten naar het belang van de rechtspersoon en de daarmee verbonden onderneming. Primair in het kader van haar beheertaak heeft het bestuur een aantal bevoegdheden en verplichtingen. Zo is het bestuur verantwoordelijk voor het beheren van de financiën, het voeren van een goede administratie van de vermogenstoestand en werkzaamheden van de rechtspersoon en het bewaren van de administratieve gegevens gedurende de wettelijke termijn van thans zeven jaar (art. 2:10 BW).

Op het bestuur van een NV of BV rust de plicht tot het opmaken (opstellen) van de jaarrekening en het bestuursverslag (art. 2:101 en 210 BW). Met het opmaken van de jaarrekening legt het bestuur tevens verantwoording af over het door haar gevoerde beleid en beheer. De aldus opgemaakte jaarrekening dient vervolgens te worden vastgesteld. Het vaststellen van de jaarrekening behoort tot de wettelijke bevoegdheid van de algemene vergadering, bij een NV of BV, of de ledenvergadering, bij een coöperatie, onderlinge waarborgmaatschappij of commerciële vereniging. Bij een commerciële stichting wordt de jaarrekening vastgesteld door het daartoe statutair bevoegde orgaan dan wel het toezichthoudende orgaan. Indien er geen toezichthoudend orgaan is wordt de jaarrekening vastgesteld door het bestuur van de commerciële stichting (art. 2:300 lid 3 BW). De vaststelling van de jaarrekening van een BV kan ook geschieden door ondertekening van alle bestuurders en commissarissen, indien onder meer alle bestuurders tevens aandeelhouder zijn (zie ook paragraaf 1.1.5).

Om gewichtige redenen kan door de rechtspersoon aan het ministerie van Economische Zaken worden verzocht om ontheffing van de verplichting tot het opmaken (en publiceren) van de jaarrekening. Bijvoorbeeld indien een rechtspersoon wordt ontbonden of in surseance van betaling geraakt dan wel failliet wordt verklaard kan ontheffing worden verleend. De besluitvorming aangaande een dergelijk ontheffingsverzoek door de minister is gemandateerd aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De rechtspersoon die deze ontheffing van het ministerie heeft verkregen dient - in plaats van een jaarrekening - een afschrift van de ontheffing te publiceren door deponering bij het Handelsregister (art. 2:394 lid 5 BW). Aan een NV waarvan effecten zijn genoteerd aan een gereguleerde markt kan geen ontheffing tot het opmaken van een jaarrekening worden verleend (art. 2:101 lid 7 BW). Overigens heeft de ontheffing uitsluitend betrekking op de jaarrekening; de verplichting tot het opstellen en openbaar maken van het bestuursverslag blijft bestaan.

Ontbinding en opmaken jaarrekening

Er bestaat soms onduidelijkheid over het opmaken van de jaarrekening in een situatie dat een rechtspersoon wordt ontbonden of insolvent is. Indien het daartoe bevoegde orgaan van een rechtspersoon een besluit tot ontbinding heeft genomen en achter de naam 'in liquidatie' wordt vermeld (zie art. 2:19 lid 5 BW), of indien een rechtspersoon insolvent is, dan blijven in beginsel de wettelijke verplichtingen voor het opmaken van de jaarrekening van toepassing. Indien een rechtspersoon vrijwillig wordt ontbonden, veelal genoemd liquidatie, zal ontbinding gebeuren door een onherroepelijk besluit tot ontbinding (ontbindingsbesluit) van het daartoe bevoegde orgaan. Als gevolg van dit ontbindingsbesluit wordt de vereffeningfase geopend. Gedurende de vereffeningfase blijft de rechtspersoon voortbestaan voor zover nodig tot vereffening van het vermogen. Over de vraag of in de vereffeningfase de jaarrekeningbepalingen van Titel 9 Boek 2 BW nog van toepassing zijn, wordt in de praktijk verschillend gedacht. Er zijn twee opvattingen:

- a. De regels betreffende (opmaken en publicatie van) de jaarrekening gelden niet meer, want deze taak rust op het bestuur en dat is als orgaan verdwenen en vervangen door de vereffenaar(s). Het is de taak van de vereffenaar om de zaken van de rechtspersoon tot vereffening te brengen. Als het ware is de 'jaarrekeningplicht' vervangen door de plicht van de vereffenaar om 'rekening en verantwoording' (en een 'plan van verdeling') op te maken en te publiceren.
- b. Tijdens de vereffeningperiode, die lang kan duren, dient er behoorlijk te worden 'boekgehouden' en tevens periodiek verslag te worden gedaan. Het opmaken, vaststellen en publiceren van de jaarrekening blijft dan ook verplicht totdat de vereffening is voltooid.

In juridische zin is opvatting b juist. Een rechtspersoon 'in liquidatie' blijft voortbestaan tot daadwerkelijke beëindiging van de vereffeningperiode. De bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW zijn van toepassing op een rechtspersoon, onverschillig of deze al

dan niet in liquidatie is. De praktische vraag is dan wie of welk orgaan die jaarrekening moet opmaken en wie een eventuele opdracht tot controle van de jaarrekening kan verstrekken. In beginsel rust de plicht tot het opmaken van een jaarrekening op de vereffenaar, omdat deze dezelfde plichten heeft als een bestuurder (art. 2:23a lid 1 BW).

In de praktijk blijkt opvatting a de meest gangbare handelswijze te zijn. Er wordt dan geen jaarrekening meer opgemaakt, maar volstaan met het opmaken van een eind- of liquidatiebalans. Bij zogenoemde 'turboliquidaties' waarbij de rechtspersoon geen baten meer heeft, lijkt daar weinig op tegen. Bij andere liquidaties wordt verwacht dat de vereffenaar binnen afzienbare termijn de afsluitende 'rekening en verantwoording' zal opstellen en wordt volstaan met deponering daarvan in de vorm van een eindbalans, zodat dus géén jaarrekening meer wordt opgesteld of gepubliceerd. Dit mede omdat het praktische nut van de jaarrekening van een rechtspersoon 'in liquidatie' gering wordt geacht, aangezien alle gebruikers van de jaarrekening van een rechtspersoon 'in liquidatie' op de hoogte zullen (kunnen) zijn van de liquidatie.

In de Faillissementswet worden ten aanzien van een rechtspersoon die insolvent is, twee situaties onderscheiden: surseance van betaling en faillissement. Ook ten aanzien van de jaarrekeningverplichting moeten deze twee situaties worden onderscheiden. Aan de rechtspersoon kan per boekjaareinde surseance van betaling zijn verleend of deze is per boekjaareinde failliet verklaard. Het verlenen van surseance van betaling is bedoeld als maatregel voor uitstel van betaling, vergelijkbaar met een 'betalingsadempauze'. Surseance is een maatregel die (formeel) bedoeld is tijdelijk te zijn, dus laat surseance de plicht tot het opmaken en publiceren van de jaarrekening onverlet. In de situatie dat surseance is verleend en daarmee tevens een bewindvoerder is benoemd, blijkt in de praktijk dat veelvuldig andere waarderingsgrondslagen in de jaarrekening worden gehanteerd. Dit omdat de ervaring leert dat in ons land surseance van betaling bijna altijd gevolgd wordt door een faillissement. Als de jaarrekening niet meer op basis van de continuïteitsveronderstelling kan worden opgemaakt, moeten grondslagen op basis van discontinuïteit worden toegepast. In paragraaf 2.12 wordt nader ingegaan op verslaggevingsaspecten in geval van discontinuïteit.

Indien een faillissement is uitgesproken wordt daarbij een curator aangesteld. Aan de curator komen onder andere die bevoegdheden toe die op basis van de wet normaliter aan het bestuur toekomen. Het beheer en de beschikking over het vermogen van de failliete rechtspersoon is in handen van de curator. Ook na faillissement bestaat (formeel) de verplichting tot het opmaken en publiceren van de jaarrekening. Op basis van jurisprudentie wordt wel aangenomen dat de jaarrekeningverplichtingen na faillissement vervallen. Dit omdat niet kan worden gesteld dat deze na het faillissement berusten bij de curator: het stelsel van de Faillissementswet houdt niet in dat de curator verplicht kan worden een jaarrekening op te stellen. Uit jurisprudentie blijkt echter tevens dat het bestuur van de rechtspersoon ook bij

faillissement verantwoordelijk blijft voor het opmaken en publiceren van jaarrekening(en) over de periode (boekjaren) voorafgaand aan het feitelijke moment van uitspreken van het faillissement. In de praktijk maakt de curator geen jaarrekening (meer) op, maar worden een of meer faillissementsverslagen bij de rechtbank gedeponneerd. Na de opheffing van het faillissement zal de curator een zogeheten financieel eindverslag bij de rechtbank deponeren, indien er geen vereffening en uitdeling (na verificatie) zal plaatsvinden. Bij het Handelsregister worden de volgende gegevens ingeschreven:

- de rechtelijke uitspraak tot verlening van surseance van betaling;
- vernietiging van een dergelijke rechtelijke uitspraak; alsmede
- het einde van de surseance van betaling of het faillissement.

1.1.5 Vaststellen jaarrekening

Ten behoeve van het vaststellen van de jaarrekening dient de opgemaakte jaarrekening te worden aangeboden aan de algemene vergadering of ledenvergadering. Deze jaarrekening moet door alle bestuurders van de rechtspersoon worden ondertekend. Indien de rechtspersoon een RvC heeft wordt de opgemaakte jaarrekening eveneens door alle commissarissen ondertekend. Ontbreekt de handtekening van een of meer bestuurders of commissarissen dan dient dit, onder opgaaf van de reden van het ontbreken van de handtekening, te worden vermeld.

De jaarrekening kan slechts worden vastgesteld indien het tot vaststelling bevoegde orgaan kennis heeft kunnen nemen van de accountantsverklaring. Deze accountantsverklaring dient - indien het een controleplichtige rechtspersoon betreft - aan de jaarrekening te worden toegevoegd. Indien geen accountantsverklaring wordt opgenomen in de Overige gegevens, dient een mededeling te worden opgenomen waarom de accountantsverklaring ontbreekt (art. 2:392 lid 1 sub a BW). De reden waarom de accountantsverklaring ontbreekt, kan uitsluitend zijn dat de jaarrekening niet is onderworpen aan wettelijk verplichte accountantscontrole. Micro- en kleine rechtspersonen zijn vrijgesteld van de wettelijke verplichting tot accountantscontrole van de jaarrekening (zie paragraaf 1.6.3).

De rechtspersoon moet alle aandeelhouders of leden in de gelegenheid stellen om de opgemaakte jaarrekening in te zien, door deze jaarrekening (en het bestuursverslag en de Overige gegevens) ten kantore van de rechtspersoon ter inzage te leggen. De aandeel- of certificaathouders (dan wel leden) dienen kosteloos een afschrift van deze stukken te kunnen verkrijgen. Voor een NV en BV is wettelijk vastgelegd dat statuten géén bepaling mogen bevatten die inhouden dat besluiten tot vaststelling van de jaarrekening onderworpen zijn aan de (voorafgaande) goedkeuring van een ander vennootschapsorgaan of van derden (art. 2:101 lid 6 en 210 lid 6 BW). Met deze bepaling wordt benadrukt dat de besluitvorming over de vaststelling van de jaarrekening (exclusief) toebehoort aan de algemene vergadering. Tevens mogen de statuten van een NV of BV geen bepalingen bevatten

waarin voorschriften of bindende voorstellen voor de jaarrekening, of enige post van de jaarrekening, worden gegeven (art. 2:101 lid 5 en 210 lid 5 BW).

Bij een BV is een alternatieve procedure mogelijk indien alle aandeelhouders ook bestuurder van de vennootschap zijn. Dan geldt ondertekening van de jaarrekening door alle bestuurders en commissarissen tevens als vaststelling van de jaarrekening. Andere voorwaarden zijn dat alle vergadergerechtigden in de gelegenheid zijn gesteld om kennis te nemen van de opgemaakte jaarrekening en met deze vereenvoudigde vaststelling hebben ingestemd. Deze wijze van vaststelling houdt tevens decharge van de bestuurders en commissarissen in. De statuten kunnen deze wijze van vaststelling van de jaarrekening uitsluiten (art. 2:210 BW).

Gewijzigd vaststellen jaarrekening

Met het vaststellingsbesluit van de algemene vergadering wordt de door het bestuur opgemaakte jaarrekening 'de jaarrekening van de rechtspersoon', in de zin van het rechtspersonenrecht (Boek 2 BW). De vastgestelde jaarrekening van een NV/BV dient als basis voor andere rechtshandelingen, zoals de inkoop van eigen aandelen of de uitkering van dividend. De bevoegdheid om de jaarrekening vast te stellen, houdt bij de NV/BV ook in dat de algemene vergadering de jaarrekening kan (laten) wijzigen alvorens deze vast te stellen. In de praktijk kan dit wijzigen slechts gebeuren indien de algemene vergadering het bestuur opdracht geeft de jaarrekening gewijzigd op te maken. Ook moet aan twee voorwaarden worden voldaan, namelijk dat de door de algemene vergadering gewenste wijziging strookt met het jaarrekeningenrecht en dat de controlerend accountant, voor zover sprake is van wettelijke controleplicht, een (nieuwe) accountantsverklaring verstrekt omtrent de getrouwheid van de gewijzigde jaarrekening. Vervolgens stelt de algemene vergadering de gewijzigde jaarrekening vast.

Wettelijke structuurregeling

In het verleden - vóór een wijziging uit 2004 in de wettelijke structuurregeling - was er bij zogenoemde structuurvennootschappen sprake van het vaststellen (door de RvC) en daarna goedkeuren van de jaarrekening (door de vergadering van aandeelhouders). Thans is er wettelijk nog uitsluitend sprake van het vaststellen van de jaarrekening en wel door de algemene vergadering. De term 'goedkeuring van de jaarrekening' is geheel uit het BW geschrapt, hoewel bekend is dat deze term in het spraakgebruik (ten onrechte) nog wel eens wordt gebruikt. Bij structuurvennootschappen heeft de RvC tot taak belangrijke bestuursbesluiten vooraf goed te keuren én bestuurders te benoemen en te ontslaan. De algemene vergadering benoemt en ontslaat de RvC. De RvC heeft dus niet langer de bevoegdheid tot het vaststellen van de jaarrekening, maar de betrokkenheid van de RvC komt wel tot uitdrukking in de ondertekening van de jaarrekening door alle (bestuurders en) commissarissen. Bij beursvennootschappen is het gebruikelijk dat de RvC een eigen verslag opneemt in de jaarstukken (enigszins vergelijkbaar met het bestuursverslag) en daarin tevens een preadvies aan de algemene vergadering geeft omtrent de vaststelling van

de jaarrekening. Volgens de Nederlandse corporate governance code maakt het verslag van de RvC deel uit van de jaarstukken van beursvennootschappen.

Decharge

In het BW is geregeld dat het besluit tot vaststelling van de jaarrekening losgekoppeld moet zijn van het besluit tot het verlenen van decharge (kwijting) aan bestuurders en/of commissarissen. Dit geldt voor alle NV's, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen en commerciële verenigingen. Bij BV's waar alle aandeelhouders ook bestuurder van de vennootschap zijn, is een alternatieve procedure mogelijk, waarbij ondertekening van de jaarrekening door alle bestuurders en commissarissen tevens geldt als vaststelling en dechargering van de bestuurders en commissarissen. De statuten kunnen deze wijze van vaststelling van de jaarrekening uitsluiten (art. 2:210 BW).

Het besluit tot vaststelling van de jaarrekening en het besluit tot het verlenen van decharge dienen (met uitzondering van situaties waarin bovengenoemde alternatieve procedure wordt gevolgd) apart op de agenda van de algemene vergadering of de ledenvergadering te staan. Het (al dan niet) vaststellen van de jaarrekening staat daarmee geheel los van het (al dan niet) verlenen van decharge aan een (of meer) bestuurder(s) of commissaris(sen). Op deze wijze behoort de patstelling die zich in het verleden wel heeft voorgedaan, namelijk dat aandeelhouders weigerden de jaarrekening vast te stellen omdat zij het bestuur geen decharge wensten te verlenen, tot het verleden. De aandeelhouders kunnen afzonderlijk besluiten over het (al dan niet) vaststellen van de jaarrekening en het (al dan niet) verlenen van decharge.

Enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening

In Titel 9 Boek 2 BW wordt onder jaarrekening verstaan: 'de enkelvoudige jaarrekening die bestaat uit de balans en de winst-en-verliesrekening met de toelichting, en de geconsolideerde jaarrekening indien de rechtspersoon een geconsolideerde jaarrekening opstelt' (art. 2:361 lid 1 BW). Hierdoor zijn de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening van elkaar losgekoppeld. Door deze loskoppeling is het mogelijk voor de enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening verschillende normenstelsels te hanteren. Bijvoorbeeld door de enkelvoudige jaarrekening te baseren op de normen van Titel 9 Boek 2 BW en de geconsolideerde jaarrekening op IFRS-EU.

Omdat de geconsolideerde jaarrekening onder het begrip jaarrekening valt, is alle regelgeving die betrekking heeft op 'de jaarrekening' onveranderd ook op de geconsolideerde jaarrekening van toepassing. Hetzelfde geldt voor de openbaarmaking van de jaarrekening. De wettelijke definiëring van jaarrekening houdt in dat de jaarrekening van de rechtspersoon de enkelvoudige jaarrekening is. Althans indien en voor zover er geen verplichting is om een geconsolideerde jaarrekening op te maken. Is die verplichting er wel, dan bestaat de jaarrekening van de rechtspersoon uit de enkelvoudige jaarrekening alsmede de geconsolideerde jaarrekening.